

DOMOKOS Áron*Szent István Egyetem Kaposvári Campus
Magyar Nyelvi és Kultúratudományi
Tanszék*

ORCID: 0000-0002-7615-3332

aron-domokos@chello.hu

**Posztapokalipszisek, birodalmi
ábrándok és neutrotópiák
Magyarország-jövőképek a kortárs
tudományos-fantasztikus
elbeszélésekben**

A végeérhetetlen számú SF-definíciók és szlogenek közül az egyik legismertebb szerint a science-fiction „a ma figyelmeztetése a holnapnak”. Elismerve, hogy az SF egy történetileg változó, képlékeny műfaj, mely „írók, producerek, terjesztők, marketingszakemberek, olvasók, rajongók, kritikusok és más diszkurzív szereplők kijelentéseinek és gyakorlatának interakciója nyomán keletkezik” (Marc Bould-Sheryll Vint, idézi Rieder 2017), nem lehet nem észrevenni, hogy a figyelmeztetés baljóslatú jelentésárnyalata még most is szinte minden alzsánerre jellemző. Tanulmányomban három esztendő (2013, 2014, 2015) kortárs magyar SF-novelláinak (Galaktika magazin, Új Galaxis magazin és Ad Astra-antológiák) Magyarországra vonatkozó vízióival foglalkozom, s próbálom meg fő azonosságait, szétartó észrevételeiket csoportokba osztani, hogy a mintavétel alapján a kortárs társadalmi képzeletre vonatkozó tendenciákat állapíthassak meg.

Kulcsszavak: tudományos-fantasztikus, jövőképek, Magyarország, posztapokaliptikus, neutrópia

Bevezetés

Képzeljük el, hogy a világ összeomlik, és csak itt, a Kárpát-medencében lesznek képesek az emberek összeszedni magukat és új világot építeni! Képzeljük el, hogy Magyarországon véglegesen/végletesen kettészakad a társadalom: szegényekre és gazdagokra; ez utóbbiak pedig az elszennyeződött földektől megóvva óriási tornyokban élnek! Képzeljük el, hogy Európában háború tör ki, Magyarország ütközőzónává válik, és Dunaújváros szétbombázott salakdombjain fémguberálók tűnnek föl! Képzeljük el, hogy a Magyar Királyság Fiumétől Csíkszeredáig ér, mert egy rejtélyes természeti képződmény alakult ki az Alföldön valamikor a 19. sz. végén, és mindeközben különös idegenek segítik az országot! Képzeljük el, hogy több millió bevándorló vesztegel Szeged határában, ahol egy EU által támogatott Fal húzódik elválasztandó egymástól a maradék jólétet a nyomortól! Képzeljük el, hogy a Nagy Éhínséget követően a Szuperbúza kifejlesztésében magyarok is részt vesznek, ám a Szuperbúza sajnos húsevő növény is egyben! Képzeljük el, hogy Magyarországon egy új technológiának köszönhetően az ifjabb generációk telepátiával kommunikálnak, és „falkákban” járva vadásznak az idősebb generációkra! Képzeljük el, hogy Magyarországról indul el egy egész Földet érintő társadalmi kezdeményezés!

Ahogy a vágyteljesítő álmok és a rémálmok mindig az álmodó jelenállapotáról árulkodnak, úgy egy közösség kulturális produktumai is (egyebek mellett) sokat elárulnak

az őket létrehozó társadalom mentális állapotáról, kognitív-képzleti potenciáljáról. A következőkben – némi sci-fi (továbbiakban: SF) elméleti gyorstalpaló után – a 2013-ban, 2014-ben és 2015-ben Magyarországon megjelent SF-elbeszélések (Galaktika magazinok: 2013., 2014., 2015.; Új-Galaxis antológiák: 2014., 2015.; Ad Astra-antológiák: 2014., 2015.) egy részének Magyarország-ábrázolásait vetem össze, s próbálom meg fő azonoságaikat, széttartó észrevételeiket csoportokba osztva a kortárs társadalmi képzetre vonatkozó „tendenciáikat” megállapítani. Az elemzés ebből a szempontból inkább csak tapogatózás, kísérletezés, egy „alapkutatás” kezdete. Nagyobb vizsgálandó korpusszal (elsősorban regényekkel, és sokkal több elbeszéléssel) még szigorúbb, átgondoltabb, megvitatott és érvényesített szempontrendszerrel valószínűbb tendenciákat is fel lehetne vázolni.

SF-elméleti gyorstalpaló

A végeérhetetlen számú SF-definíciók és szlogenek közül az egyik ismertebb szerint a science-fiction „a ma figyelmeztetése a holnapnak”.¹ A sci-fi – állítja egy másik kutató – „az új technológiákhoz, a tudományos alap kutatásokhoz és a terjesztési médiumokhoz kapcsolódó utópisztikus elvárásokat és félelmeket mint a társadalmi imaginárius egy területét kezeli és tematizálja” (Török é. n.). Van, aki még ezen is túlmegy: „John Telotte megfogalmazásában a sci-fi valójában sohasem a tudományról és a technológiáról szól, hanem inkább a tágra értett katasztrófáról, amelyhez ezeknek a területeknek az egyeduralma, a túl önhitt racionalitás vezet” (Erdei 2019). James E. Gunn látszólag óvatosabban fogalmaz, ám meghatározása végére az SF-tematikák tétjét ő is baljóslatúan állítja elének, szerinte az SF a változások irodalma: azon irományok gyűjteménye, melyek a való világ emberein végbement változások hatásait mérlegelik akár a múltba, akár a jövőbe vetítve, akár egy teljesen más világba [...] a leggyakrabban olyan társadalmi vagy technológiai változásokról van szó, melyek az egész civilizáció, emberi fajt veszélyeztetik (Erdei 2019).

A legtöbben egyetértenek abban, hogy mai formája az úgynevezett ipari forradalommal, de leginkább a XIX. századdal vette kezdetét; s elválaszthatatlan olyan társadalmi jelenségektől, mint az írni-olvasni tudó munkásosztály kiszélesedése; az olcsó, tömeges nyomtatás lehetősége, a tudományos intézetek/múzeumok és a modern egyetemi rendszer felemelkedése, illetve a szórakoztatásra, látványosságra épülő kultúra iparszerűvé válása (Baker 2014). Akár azt is mondhatnánk, hogy *az SF az árutermelő jóléti polgárság szorongásainak* (büntudatának és vágyainak), *az Abszolútumtól/Istentől megfosztott modernségnek az egyik médiuma.*

Elismerve, hogy az SF egy történetileg változó², képlékeny, szórakoztató szándékú tematika³, mely „írók, producerek, terjesztők, marketing-szakemberek, olvasók, rajon-

¹ A többi definíciót lásd összefoglalva itt: Domokos 2019b.

² John Rieder SF-ről szóló összegző tanulmánya hűen követi a posztmodern (műfajválsági) műfajkutatási megállapításokat: 1. az SF történeti és változó; 2. az SF-nek nincs esszenciája vagy egyetlen meghatározó jellegzetessége, eredetpontja. 3. az SF nem szövegek egy csoportja, inkább szövegek használatának és szövegek közti kapcsolatok kialakításának egy módja; 4. az SF identitása egy differenciálatlanul artikulált pozíció a műfajok történeti területén. 5. egy szöveg SF identitással való felruházása aktív beavatkozás annak terjesztésébe és befogadásába. Rieder 2017.

³ A műfaj „azonos formával, művészi törekvéssel vagy technikával jellemezhető alkotások csoportja más, csak irodalmi alkotásokra vonatkozó diskurzus szóhasználatával azonos (vagy nagyban hasonló) kommunikációs célú szövegfajták csoportja, amelyeket az olvasók azonos (vagy nagyban hasonló) módon olvasnak. Egészében a műfaj alapvetően egy műtartalom kifejezésének formája, többé-kevésbé kodifikált szabályoknak megfelelően... Ilyen értelemben műfaj a regény, a novella, az eposz és az elégia; a sci-fi nem az. *A sci-fi: tematika.*” (S. Sárdi 2013: 28–29.)

gók, kritikusok és más diszkurzív szereplők kijelentéseinek és gyakorlatának interakciója nyomán keletkezik” (Rieder 2017) – jelen tanulmány a MASFITT által kidolgozott definíció (S. Sárdi 2013: 32) módosított változatát tartja szem előtt. E szerint: a tudományos-fantasztikus irodalom mint tematika a racionalitás-irracionalitás fogalmaiban mozgó világlátás talaján racionálisnak tételezett (létező vagy nem létező) megoldást kínál: a.) a jelen szempontjából nem feltétlenül releváns vagy a jelenben nem érzékelt problémákra vagy b.) a jelen szempontjából relevánsnak érzékelt problémákra.⁴

A novellák vizsgálatokor alkalmazom Darko Suvin 'nóvum' fogalmát (Suvin 1977: 68), melyen egy olyan eredeti ötletet értek, „amely az általunk ismert valóság lényeges elemeit logikus extrapoláció révén átalakítja, és ebbe a képzeletbeli, mégis hihetően berendezett világba helyezi a történetet” (Pintér 2012). A 'nóvum' lehet anyagi természetű (egy időgéptől az agyba épített tolmácgépig stb.), de lehet fogalmi-konceptuális újítás (új tudatkonceptió, társadalmi együttélés vagy genderszemlélet bevezetése stb.) is, a lényeg, hogy *jelenlétével a fikciós világ(építés) narratív logikáját, konklúzióit meghatározza.*

Megjegyzések a jövőképelemzéshez

Az SF és a nemzet

Az SF hagyományosan kozmopolita zsáner, úgy gondol önmagára, mint a nemzetiségi gondolkörön túllépett filozófiára; világépítési modelljét az antinacionalizmus/internacionalizmus/szupranacionalizmus alapvetően határozza meg: a jövőbe vetített társadalmak világában általában „a nemzeti állam ismeretlen, csak az emberiség és a világűrbe kihelyezett kolóniák léteznek”⁵ – hogy egy klasszikust idézzünk. A már citált Gunn is emberiségről, emberi civilizációról, emberi fajról beszél SF-meghatározásában.

Ifj. Csicsery-Rónay szerint mindez összefügg eszmetörténetileg az SF racionalizáló alaptulajdonságával, mely a nemzeti összetartozás/szolidaritás nem racionális forrásaival (nyelv, származás, rokonsági kódok, szokások, mítoszok, vallás, hagyomány, történelem) kevesebbet tud kezdeni: Ráadásul – teszi hozzá – az 1960-as évektől felerősödő, a nyolcvanas évek végére csúcsra járatott globalizáció ideológiája, a transznacionális gazdaság (és kultúra) érdekei mindezt csak továbbberősítették. A nemzetet mint (etnikai, politikai alapon képzett) „képzelt közösséget” helyettesítő stratégiák – folytatja ifj. Csicsery-Rónay – az SF-ben végül az alábbiak lettek: 1. transzgalaktikus/transzglobalista űroperák, 2. vállalati globalizmus (cyberpunk); 3. apokalipszist követő visszahullás a törzsiségbe; 4. biológiai behelyettesítés idegen fajok megteremtésével; 5. archaizálás (Csicsery-Rónay 2002).

Az internacionalizmus tényleges megvalósulása az SF-ekben külön vizsgálat tárgya lehetne: a wallersteini elmélet szerint (Wallerstein 2010) ugyanis a gazdasági-kulturális egyenlőtlenségek által fenntartott és működtetett világunkban néhány privilegizált nemzet rendel alá magának a „maradékot”. Írásomban a legpörébb referencialitás nyomán azokra a szövegekre, szerzőkre koncentrálok, melyek Magyarország vagy a magyarság sorsát figyelembe veszik, sorsnarratíváját alakítják.

Az SF és a jelenészlelés

Hogy egy SF-szerző milyen jövőbeli fikcionális világot képes megalkotni, elsősorban a valóságtapasztalatától, jelenészlelésétől függ⁶ – vagyis attól, hogy mit lát a saját világa-

⁴ A megfogalmazás pontosításáért külön köszönet Isaszegi Bélának.

⁵ Őrjárat a kozmoszban – Az Orion űrhajó fantasztikus kalandjai – intro, NSZK-sci-fi sorozat, 1966.

⁶ „Ahhoz, hogy rendelkezünk kiinduló modellel, hozzátartozik, hogy rendelkezünk a jelenről szóló átfogó általános elmélettel is.” (Kiss 2001)

ból, hogy szellemi horizontja meddig terjed. Ez már csak azért is fontos, mert „olyan világban élünk, amely elrejtőzik előlünk”.⁷

Ha ebben a tanulmányban nem is, egy későbbi vizsgálódásban feltétlenül érdemes ki térni arra a kérdéskörre is, hogy az SF-alkotók milyen világszemlélettel, történelem-szemlélettel, nemzetfogalommal (konzervatív? liberális? baloldali?) rendelkeznek, vagy akár azt is, milyen osztályt képviselnek? Milyen értékrendből, érdekből, társadalmi pozícióból tekintenek rá? Öntudatlan öngyarmatosító tekintettel, mely szerint Magyarország „mindig mindenről elkésik”, ezért még jobban kell igyekeznie (modernizáció-elmélet), az ezt kompenzáló nacionalista-hübrisszel⁸ vagy eme lehetőségeket is kritikai vizsgálat tárgyává (Böröcz 2014) tevő, a függési viszonyokkal tisztában lévő rendszerszemlélettel? Magyarországot a kapitalista világrendszer⁹ egy tagjának tekintik (félperifériának¹⁰), melynek alig van mozgástere-szuverenitása, csak közvetítői szerepkörei – vagy semmiféle geopolitikai meghatározottságát¹¹ nem ismerik (f)el? Izgalmas kérdés lehet,

⁷ „Mind a szituacionizmus francia filozófusa – folytatja Tütő –, mind az amerikai egyetem kommunikációprofesszora (már a hatvanas években) úgy látja, hogy *világunk alapjellemezője: a lényeg elrejtése*, eltitkolása. Körülöttünk csaknem minden ezzel a ködösítéssel van összefüggésben, ezt szolgálja, erről (is) szól. Így azután cselekedeteinknek sem az a jelentése, amit nekik szánunk, illetve ami a tényleges jelentésük, azt nem gondoljuk róluk” (Tütő 2009).

⁸ A művészetre alkalmazva is megfogalmazható ez a kettőség: „A rendszerváltással két igen régi gyarmatias szemlélet vált meghatározóvá Magyarországon, ami aztán a közéletből átszivárgott a művészetbe is. Az egyiket nevezhetjük *szittyá rezervátumnak*, amely számára nincs örökérvényű emberi, csak magyarnak szóló magyar mondanivaló, legyen szó történelmi lektürről, álnépművészetéről, nemzeti rockról, avagy délibábos hagyományörzésről, aminek nemcsak a történelmi valósághoz nincs semmi köze, de az ősök szelleméhez se. A másik meg az a téveszme, hogy itt attól lesz valami világszínvonal, ha kritikátlanul átemeljük vagy lekoppintjuk, amit *menő nyugati cuccnak* vélünk, legyen az brit popzeneutánzat, nyugatról importált forgatókönyvsablonokkal megírt vígjáték, amerikai sci-fi, vagy kortárs művészet.” (Farkas 2017) E kettős mozgásról mint „a magyar történelem által kikényszerített túlélő-védekező mechanizmus” termékéről lásd bővebben ugyanót: Farkas 2011: 169–199.

⁹ „Immanuel Wallerstein szerint a világ különböző részeinek gazdaságai a 16. századtól kezdődően egy nemzetközi munkamegosztásba kapcsolódnak. Ezt nevezi világrendszernek, azaz egy olyan rendszernek, melyben valamennyi résztvevő működését a (vég nélküli) tőkefelhalmozás logikája határozza meg (Wallerstein 2010: 57–60). A kapitalista világrendszer szükségszerűen kiterjedt az egész világra – ezzel egy kapitalista gazdasági egység, világgazdasági rendszer (amelyet Wallerstein a francia történész Fernand Braudel (1992) *économie-monde*-jával azonos értelemben használ) jött létre a nemzetközi cserekapcsolatok bővülésével. Az egységbe olvadt gazdaság folyamatait pedig a munka és a tőke szembenállása és a fokozódó tőkefelhalmozás mozgatják. Mindennek a kiépülése, mint említettük, a 16. században kezdődött, amikor is az egyes elszigetelt, lokális gazdasági egységeket a nagy földrajzi felfedezések nyomán a gyarmatosító országok egy rendszerré kapcsolták össze. A folyamat kezdeti szakaszának nyertesei azok az államok lettek (Anglia, Franciaország, Hollandia), melyek meg tudták újítani a politikai és társadalmi berendezkedésüket, lebontva a középkori struktúrákat. A világrendszer kialakulásának folyamata többé-kevésbé befejeződött a 19. század derekára, amikor is ezek a régiók mélyen, de eltérő mértékben integrálódtak a globális tőkés munkamegosztásba a gazdasági (például kereskedelmi és pénzügyi) és politikai (gyarmati) mechanizmusok révén. A világrendszert Wallerstein perifériára, félperifériára és centrumra (más néven magterületre) osztja. A centrum-periféria nem elsősorban földrajzi egységek, hanem a nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt helyek: centrum, ahol a kapitalista gazdaság leginkább profitábilis termékeit, azaz ún. vezértermékeit gyártják.” (Iványi 2017, 28–29.)

¹⁰ A félperiféria államai – amelyek centrum- és perifériás jellegű termelőtevékenységeket nagyjából egyenlő mennyiségben tartalmaznak – vannak a legnehezebb helyzetben. Miközben nyomás alatt tartják őket a centrumállamok, ők maguk pedig a periféria államaira próbálnak nyomást gyakorolni, fő céljuk az, hogy ne csúszszenek le a perifériás státuszba, illetve, hogy minél inkább föl tudjanak kapaszkodni a centrum szintjére. Az utóbbi két törekvés közül egyik sem valósítható meg egykönnyen és mindkettőhöz a világgazdasági hatásait kompenzáló masszív állami intervencióra van szükség.” (Wallerstein 2010: 63–64.)

¹¹ „A világ Nyugat-Európától távol fekvő vidékein élő egész társadalmakat immár »meg lehet szerezni«, »fel lehet használni«, adott esetben át is lehet »passzolni« másoknak... egész társadalmakat hadra lehet fogni illetve stratégiai ütközőzónává lehet változtatni... törvényes büntetlenséggel.” – írja Böröcz József, hozzátevé: „végső soron az egész földkerekség feletti uralomnak... ilyen hidegfejű, »objektív«, amorális megközelítése az, amire a

hogy miként viszonyulnak a „létező szocializmushoz” és miként a regnáló piacgazdasághoz? Mint ahogy az is, hogy mit gondolnak a rendszerváltásról,¹² történelmi tudatukat mennyiben határozza meg? (Izgalmas irányba vezetne megnézni azt is, hogy például mikben különböznek a volt szocializmusban felnőtt SF-szerzők Magyarország-víziói a rendszerváltás után született generációkéitól.)

Az SF és a futuroológia

„A sci-fi jelentősége az emberiség egésze szempontjából az lehet, hogy a jövőre vonatkozó kísérletként szolgál, felmutatja a kutatás alternatív célpontjait és megpróbálja csökkenteni a jövő eseményei okozta megrázkódtatást”. (Sagan 2001: 89) A Carl Sagan és sok más természettudós által helyeselt és meglehetősen elterjedt megállapítás pontatlanságára, szándéktalan csúsztatására szerencsére Darko Suvin már felhívta a figyelmet: „Az SF így a futurologiai előrejelzés szolgálóanyagként használható fel technikában, ökológiában, szociológiában stb. Bár ez a műfaj másodlagos funkciója... ontológiailag a művészet nem pragmatikus igazság, a fikció sem tény”. (Suvin 1972: 50)

Az SF és a futuroológia eme hierarchikus viszonyáról máig sokan hasonlóan vélekednek, mások a futurologiát mint „tudományt” igyekeznek elválasztani az SF-től mint művészettől: „A futuroológia... felkészít a jövőre, többek között azzal, hogy felhívja a figyelmet a változások... mellett azok buktatóira is. Aki tehát követi a futurologia eredményeit, valószínűleg könnyebben reagálhat a változásokra, hamarabb legyőzheti a technológiai szorongást” (H. Nagy 2017: 92) Mivel az úgynevezett szorongáscsökkentés funkcióként mindkét gyakorlatra jellemző a kettejük közötti dinamika akár egy ilyen ívben is felrajzolható: 1. a tudomány (és hozzá kapcsolódva a technológia) csökkenti az emberi lét nehézségeit és szorongását; 2. A technológia okozta szorongást csökkenti az SF; 3. Az SF okozta szorongást csökkenti a futurologia.¹³ Mindenesetre a futurologusok, akik mára jellemzően üzleti tanácsadóként is tevékenykednek (vagy legalábbis szeretnének¹⁴) még ma is hajlamosak tehetséges, vidéki rokonként hátra veregetni és meghívni egy itálra az SF zsánerét, majd közös fényképeket készíteni magukról, hogy végül különböző konfe-

nyugat-európai (és a 20. század eleje óta az észak-amerikai) közbeszéd hivatkozik, amikor a »geopolitika« kifejezést használja”. (Böröcz 2018: 134; 149)

¹² Ki látja például így az utóbbi évtizedeket: „Alulnézetben az elmúlt huszonöt év egészen mást adott, mint jólétet, jogrendet, szabadságot. Sokkal inkább a nemzeti ipar szétesését, a mezőgazdaság hanyatlását, az élet-színvonalnak nevezett mutatók esését, a gazdasági (termelési és szolgáltatási) egységek államilag (nemzetgazdaságilag) befolyásolhatatlan tulajdonba kerülését (privatizáció, mint állami vagyon értéken aluli kiárusítása), a szociális helyzet konfliktusait (tömeges munkanélküliség, elszegényedés, kilakoltatások), az egészségügy és az oktatás színvonalának hanyatlását.” Vagy: „A »rendszerváltás« talán legfontosabb tapasztalata, hogy a többpárti demokráciában is megmarad a vezetők és a vezetettek szétválasztása, hierarchiája: egyesek döntéseket hoznak, melyek következményeinek terheit másokra hárítják át, költségeit másokkal fizettetik meg....” (Tütő 2015: 195). A rendszerváltás különböző perspektívájú rövid értelmezéseit lásd újabban pl. itt:

https://azonnali.hu/dosszie/rendszervaltas_30

¹³ De akár azt is mondhatjuk, hogy mivel ez a „funkció” kevésbé működött, a fantasy vette át a helyét, mely jellegzetesen pre-kapitalista narratíva-vezérelt Másodlagos Világba helyezi el konfliktusait, még jobban segítve ezzel az eszképpista törekvéseket: „Bár a valódi világnak nincs értelme, építhetünk olyan kitalált világokat, melyekben megvan az értelem helye, ahol a morális választási lehetőségek egyszerűek és a cselekedeteinknek értelme van. Elmenekülhetünk ezekben a világokba a vigasztalás melegségének érzéséért, miközben tisztában vagyunk vele, hogy ez a vigasz, akárcsak a világ, képzeletünk szüleménye.” (McCalmont 2013) A sci-fi hanyatlásával és a fantasy felemelkedésével kapcsolatban lásd Sobhack tanulmányát: „Mindazonáltal ma már úgy tűnik, a sci-fi, játszódjon bár a világűrben vagy földközépen, narratívájában egyfajta műfaji nehézkedésnek engedelmeskedik, amely megakadályozza a varázslatban való teljes részvételt és azt a vágybeteljesítést, amelyet narratív kötetlensége folytán az ezredfordulókor megerősödő fantasy megenged” (Sobhack 2015).

¹⁴ „Mindenkinek, aki 10-25 évre előre tervez jövőbeli projekteket az üzleti életben, futurista képességekkel kellene rendelkeznie – vagy tanácsot kérni egy futuristától.” (Leonhard 2017)

renciákon vagy nagyközönségnek szóló könyvekben fontoskodjanak, s ilyenkor is kombinálják „a profit utáni ravasz hajszát az ökológiai aggodalmakkal és a szociális felelősséggel.” (Fisher 2017)¹⁵ Akárhogy is legyen, a futurologiai eszmefuttatásokhoz (akár az SF-el kapcsolatban, akár a technológiai változásokkal kapcsolatban) is elengedhetetlenül fontos a kritikai attitűd: minden esetben érdemes felmérni, hogy az adott szerző milyen világnézeti, világrendszeri, nemzeti/régiós vagy szakmai (IT? biztonságpolitikai? közgazdaságtani?) pozícióból, milyen (rejtett) érdekek mentén szólal meg.

A magyar SF és a társadalomtörténet

„A helyzet mérlegeléséhez – jegyzi meg Tillmann A múlt jövői című esszéjében – érdemes a közelebbi múlt tudományának és művészetének jövőképeit tekintetbe venni. Ekkor ugyanis kiderül, hogy a mindenkori ismeretek, érzések és feltevések milyen mértékben korlátozzák mindennemű jövőre vonatkozó elgondolás érvényét – úgy az időtáv, mind pedig a tartalmak tekintetében.”¹⁶

A magyarországi SF-jövőképek társadalomtörténeti feldolgozásába S. Sárdi Margit (a dualizmus kori részbe még: Veres Miklós – 2013, 2014) vágott bele: tanulmányai (S. Sárdi 1994b; S. Sárdi 2011, S. Sárdi 2012, S. Sárdi 2018), melyek a XIX. századi hazai SF-regények vizsgálatától az 1990-es évekig, azaz a „kezdetektől” a posztmodern szövegek megjelenéséig terjednek, alapvetően fontosak a hazai SF-történet szempontjából, s a jelen tanulmány kereteit is meghatározzák: az általa vizsgált társadalmi rendszereket és alrendszereket tehát magam is szem előtt tartom. S. Sárdi elemzéseiben kitér a szövegbeli geopolitikai helyzetre, államformára, gazdasági rendszerre, társadalomszerkezetre, de ugyanúgy figyel a nők helyzetére, az életmódra-családi életre, az erkölcsökre, a válásra-egyházra, a kultúrára, mint a városképre-Budapest-képre, a technológiára vagy az adott történelmi helyzetre való konkrét reflexióra, s mindeközben az SF optimista-pesszimista attitűd változását is figyelemmel követi. Jelen tanulmány a szöveg általi világepítés társadalomfilozófiai aspektusaira (Domokos 2019b) fókuszálva az alábbi kérdésekre figyel a vizsgálandó művekkel kapcsolatban:

Mikor zajlik a cselekmény és miért épp akkor? A nagyon távoli jövőben? A közeljövőben? Esetleg a múltban? Újkorban? Középkorban? Ókorban? Őskorban? stb. Egy nem létező múltban? Időtleniségben? Vagy ukróniáról van szó? A nagyon távoli jövőábrázolás történelemfilozófiai távlatot adhat az elbeszélésnek (a nagy változások is természetsze-

¹⁵ A bestseller-, nyelv- és gondolatsegény, álságos, profithívó Hararival szemben sokkal inkább érdemes lenne olvasni a nem bestseller, nyelv- és gondolatgazdag, vállaltan cinikus Bari Máriuszt, aki ilyeneket ír: „Az előző évtized furcsa hozadéka, hogy elkezdtek rohadni a világ krómhűtőjébe pakolt színes-szagos jövőképek, egyiket sem ettük meg, csak néhol beleharaptunk ebbe-abba. Évente kipipálhatunk párat a nyugati félteke hagymázás (vagy lucskos) rémálmai közül, mert egyik sem akar igazán időre teljesülni, Fritz Langot leszámítva még a Mátrix lehetne csak pontos, elvégre is a tudományos híradások abba az irányba mutatnak, hogy a körülöttünk (és a bennünk) lévő világ a fejünkben dől el igazán. A világ mindenestre köszöni, nagyon jól rátalált a maglevsebességre, minden olyan tempóban fejlődik, hogy a kollektíve megálljért üvöltünk, legyen világvége, jöjjenek idegenek vagy alakuljunk át transzhumanista gömbökké, csak ne legyen még egy olyan évünk, amikor minden csak történik, de semmi sem lyukad ki sehová, csak Facebook-kvízek vannak, lolcatek meg sarokban hányó tinédzserek” (Bari 2012: 220).

¹⁶ „Ezt elég jól érzékelteti – folytatja – Stanley Kubrick 1968-ban készült 2001 Űrodüsszeiája, amely a címben szereplő 2001. évben menetrendszerű újrátakatot vízionált a Holdhoz. Ridley Scott 1982-es Szárnyas fejedelmé Los Angeles 2019-es állapotát vetíti előre, melynek ugyan van néhány valóra vált eleme, de alapjában véve köszönő viszonyban sincs a város mai jelenével. A technikai változások elméretezettségéhez hasonló a társadalmi-kulturális jövőképeké, amint azt Michel Houellebecq 2015-ben megjelent Behódolása mutatja, amelyben 2022 Franciaországában muzulmán politikai és kulturális hatalomátvételt fantáziált.” (Tillmann 2020).

rúleg nagy vonalakban vázoltatnak fel), a közeli jövő ábrázolása a referencialitásigénnyel játszik el (az SF mint „előrejelzés” ebben a sávban a legdominánsabb, a változások indoklása itt a legsürgetőbb), míg az ukróniában az idő minősége kerül fénytörésbe.

Milyen a jelenhez való viszonya? Ha az SF mindenekelőtt a jelen problémáira reflektál, milyen attitűddel teszi ezt? Nosztalgikusan? Gondolván, hogy a mai kor még mindig jobb, mint bármelyik más. Szarkasztikusan-szatirikusan-groteszken, ironikusan? Gondolván, ez van, bár nem kell szeretni. Radikálisan-kritikusan? Gondolván: ez van, és ennél minden csak jobb lehet! Milyen történelemképe van?

Milyen az emberképe? Mi teszi az embert emberré? Hogy tekint az emberre? Mint változatlan természettel bíró entitásra, vagy mint a történelemnek, a konkrét társadalmi viszonyoknak kitett létezőre? Mint elsősorban természeti lényre, vagy mint a természet szimbólumaival alakító ökológiai lényre? Mint halhatatlan lélekkel bíró létezőre, vagy mint információhordozó biológiai egységre? Mint szubsztanciálisan meghatározott létezőre, vagy mint ellentmondásokkal-feszültségekkel tagolt sokféleségre? Mint alapvetően önmagáért, a maga boldogulásáért, jólétéért stb. igyekvő, vagy mint másokért is felelőséget vállaló lényre? Mint az univerzum urára, középpontjára, a bolygó gazdájára és irányítójára, vagy mint egy esetleges egyedére? Az „ember embernek farkasa” szemléletet követi vagy valami mást? Az úgynevezett „nyugati” antropocentrikus gondolkodás dominálja vagy ettől el kíván térni?

Milyen a társadalomképe? Milyen társadalomfilozófiai horizontja van? A társadalmiságnak van-e jelentősége vagy inkább a társas viszonyok kapnak hangsúlyt? Atomizált-individualizált vagy közösségorientált koncepció vezérli?

Milyen termelési mód és társadalomszervezési elv jellemzi a világot? A társadalmi viszonyokba van-e ágyazva a gazdaság, vagy fordítva: a gazdaságba van ágyazva a társadalmi viszonyrendszer? (Polányi 1976) A „gazdasági viszonyok néma kényszeréből” (Marx 1955: 682) mennyit mutat meg? Mit gondol a munkáról? A munka(idő), a termelőeszközök és a megtermelt javak elosztását mi jellemzi? Ősközösség-cserekereskedelem? Feudalizmus? Rabszolgatartás? Kapitalizmus-szabad piac? Szocializmus-tervgazdálkodás? Létezik-e pénz az adott világban? Ha igen, hogyan tekintenek rá? Egyáltalán, a gazdaság, melyre minden világ rejtetten támaszkodik, mekkora szerepet kap az adott szövegben?

Milyen a viszonya a fennálló termelési móddal és miért olyan, amilyen? Reflektálatlan-elfogadó? Propagandisztikus? Tiltakozó, de beletörődő? Tiltakozó és belső változásokra sarkalló? Teljesen forradalmi?

Világrendszerként tekint-e a (kitalált vagy valós) világra vagy nem? Geopolitikai horizontról lát-e rá? Látja-e (felvázol-e) függési, erőhatalmi, elnyomási, illetve más egyenlőtlenségen alapuló viszonyokat régiók között, vagy egyenlőbb helyzeteket vizionál a mai-nál?

Milyen politikai rendszer(ek), uralmi forma(ák) jegyében szervezik meg a közöség életét az ábrázolt világban? Vannak-e a kormányzati formáknak egyáltalán jelentőségük?

Milyen világállapotot ábrázol? Disztópiát? Utópiát? Neutrotópiát? (se nem elborzasztó, se nem vágyott állapotot). Apokalipszist? Posztapokalipszist? Miért választotta ezt az ábrázolásfajtát? Mi tesz egy világot disztópikussá (vagy utópikussá)? Mitől gondolunk egy világot disztópikusnak? Van-e különbség az amerikai, a nyugat-európai és a magyar disztópiák között? (Gombos 2009)

Van-e szerepe a vallásnak, metafizikának? Hogy viszonyul a transzcendenciához?

Van-e társadalomformáló szerepe a kultúrának? A kultúra tág vagy szűk fogalmában gondolkodik-e?

Milyen a városképe? Áttekinthetetlen metropoliszok szerepelnek a szövegben? Öko-kertvárosok? Okosvárosok? Pre-kapitalista városállamok? Posztapokaliptikus városromok?

Milyen a természetképe? Létezik-e még természet? Milyen természetfogalom azonosítható a műben? Ember és természet között uralmi/hierarchikus-e a kapcsolat vagy másmilyen?

Milyen a viszonya tudományhoz? Milyen a viszonya a technológiához? A technológia és a tulajdonlás kérdését összeköti-e, és ha igen, hogyan?

Milyen aktuális, univerzális vagy annak érzékelt társadalmi kérdések, problémák jelennek meg benne?

Van-e benne fenségesség vagy groteszk?

Kortárs magyar SF-elbeszélések

Az alább vizsgált SF-elbeszélések¹⁷ (169) nem reprezentálják a hazai magyar SF-szcénát (a szerzők között 75 férfi, 27 nő van). Összeállításuk némileg esetleges: tagjai az Avana Egyesület által kiírt 2014-es, 2015-ös, 2016-os Zsoldos Péter-díj pályázati jelöltjeiből álltak össze.¹⁸ Már (nyomtatásban) „hivatalosan” megjelent, nem magánkiadású művekről lesz tehát szó, melyek több esetben nem is sorolhatók az SF-tematikájába. Alzánerek, tematikák szempontjából rendkívül változatosak: van köztük úrkrimi, MI-történet kaland/akció zsánerben, posztapokalipszis, kém-történet, történelmi fantasy, úropera. De találunk köztük művésznovellát, pszichedelikus románcot, pornografikus szöveget, klasszikus rejtélyes történetet, posztmodern „regény a regényben” sztorit ép-púgy, mint újra írt tündérmesét, thrillert, katonai sci-fit, ökológiai tanmesét és műfaji kereszteződéseket (biohorror, dark fantasy). Van köztük cyberpunk, alternatív történelem, disztópia, szuperhős történet, hard SF, időutazós sztori, inváziós történet, de még vízionárus prózavers is.

A társadalomfilozófiai szempontok mellett két fő csoport alakítottam ki: 1. Magyarország-mozaikok – idetartoznak azok a novellák, amelyek egy apróbb ötletet (nóvumot) munkálnak ki, és amelyekben Magyarország társadalmi viszonyai inkább csak háttérül szolgálnak (inkább csak következtetni lehet rájuk); 2. Magyarország-víziók – ide tartoznak azok a történetek, melyeknek Magyarország a „főszereplője”, melyeknek világa Magyarország működését is jobban részletezik. További tagoláshoz a múlt-jelen-jövő kép hármas felosztását, illetve az optimizmustól a pesszimizmusig terjedő spektrumot használom. (És végül igyekszem szem előtt tartani az elbeszélések irodalomszociológiai-

¹⁷ „Ami számomra fájó pont – magyarázza Kleinheincz Csilla a hazai SF-kispróza helyzetét –, hogy míg regények terén elég szép a kínálat, a kispróza továbbra is mostoha – nagyon kevés az antológia, a szerzői novelláskötet, és jellemzően ezek nem is fogynak akkora példányszámban. Havonta megjelenő sci-fi magazin egy van – és azt is botrány övezi –, fantasymagazin pedig jelenleg egy sincsen. A fanzinok és időszakos kiadványok terén kicsit jobb a helyzet (gondolok itt például a Black Aetherre vagy az Új Galaxisra), de nagyon hiányzik a novellakultúra a zsánerből itthon. Látni kell, hogy sok neves külföldi szerző először kisprózában publikáltakat, nyert díjakat, és azt követték a regények – nálunk a magyar szerzők számára nincsen ilyen, ismeretséget és elismerést biztosító terep. A sci-fiben és a fantasyben olyan új ötletek, gondolatok kipróbálására és ütköztetésére ad lehetőséget a novella, amik gyorsabban és zsigeribben hatnak, mint egy lassabban elkészülő és közben sokkal több energiát felemésztő regény. A novellák a zsáner előfutárai, nagyobb megbecsülést kellene kapniuk” (Pintér 2017).

¹⁸ A pályázatról bővebben: <https://zsoldosdij.avana.hu/>

kultúripari meghatározottságait, leginkább azt, hogy a novellák sok esetben „társadalmi megrendelésre”, pályázatokra vagy felhívásra íródtak, készültek el.)

Magyarország-mozaikek – múlt, közelmúlt

A *kispataki csata*¹⁹ sok történelmi-társadalmi tanulsággal nem szolgál, de mutatja a képzelt múltba fordulásának fantasztikus lehetőségét: a rövid írás tulajdonképpen egy kocsmai anekdotázás sok alkohollal elkeverve. Az elbeszélő a 48-as szabadságharc résztvevőjeként (nem derül ki, mikor hangzik el a „visszaemlékezés”) egy csatáról mesél, melyben egy furcsa masinériának (időgépnak) köszönhetően megugrasztották az ellenséget. Körtvélyes Ákos két idősíkon játszódó történetében, a *Válaszútban*²⁰ a szimulációs technológiának és az úgynevezett morfogenetikus mezőnek illetve, kollektív tudattalannak (melyből, akár egy beláthatatlan élő mindentudás-központból „lehívható” bármely egyéni információ) a kereszteződésből tárulhat fel a múlt. Itt ugyanis virtuális történelemleckéket lehet venni: ennek segítségével tanulmányozza a főhős az 1956-os eseményeket! Benedek Szabolcs *Ufót látni és meghalni* című opuszában²¹ egy idős nagypapa által előadott, a 30-as években megérett UFO-észlelésről olvashatunk, mely eseményt a szocializmusbeli sci-fi rajongó unoka próbál rekonstruálni

Magyarország-mozaikek – jelen és közeljövő: neutrotópiák és közelgő veszélyek

Márki István *Visszafejtésében*²² békés, antropomorf, idegen lények érkeznek a Földre, ám érdemi hatást nem tudnak kifejteni a földlakókra (kb. úgy kezelik őket itt, mint afféle B-kategóriás celebeket), sőt, mivel saját civilizációjuk szétesőben van, inkább ők szeretnék ellesni az itt élő emberektől a kultúrát! Azt a (nyugati) életszemléletet, mely szerint az individualizmus és az ebből fakadó kreativitás, szabályszegés és irracionizmus a legfőbb érték: „Az ambícióink, az egyéni céljaink viszik előre a fajunkat. A sokat kárhozott önzésünk” – hirdeti a szöveg.²³ Szintén el szeretnének tanulni valamit az „ufók” a földlakóktól Cserna-Szabó András *Smafu*²⁴ című novellínójában, méghozzá – mivel minden másban előttünk járnak – a szerelmet. A kesernyés-tréfálkozó történet mindeközben a fantasztikum (a hős ufóészlelése) és a realitás (a hős gutaütése) határán billeg. Pataki Éva története, a *Banach-terek*²⁵ tulajdonképpen ma, vagy legalábbis a 2000-es években játszódik Budapesten (a világmárkák fénylő kirakatai mellett az elhagyott üzletekre, a használtruha-boltokra, és a nyomor többi arcára is ráközelít a szöveg²⁶), s egy tudományos sejtés és egy szerelem kialakulásának fantasztikumba hajló ívét rajzolja meg vázlatosan. Benedek Szabolcs *Megmondtam előre*²⁷ című írása a mai Magyarország enyhe tovább gondolása: a 2045-ös világ parlamentáris demokráciájában női miniszterelnök van (van Alaptörvény nevű utcánk is), a média, a reklámok vezérelte élet mindegyik fölöttien erős, a technológia a testekbe is kezd behatolni (szemüvegtévé, testen hordozott kompjúterek formájában), a könyvkultúra viszont haldoklik. Ezt a világot zavarja meg egy napkitörés a gazdaságot is megrendítve, s bár a geopolitikai következmények nem látszódnak, a novella inkább bizakodó: „Civilizációnk zsákutcába jutott, de kaptunk

¹⁹ Bojtor Iván (2015): A kispataki csata. *Galaktika*, 36(304), 24–25.

²⁰ Körtvélyes Ákos (2015): Válaszút. *Galaktika*, 36(307), 82–91.

²¹ Benedek Szabolcs (2015) Ufót látni és meghalni. *Galaktika*, 36(303), 22–28.

²² Márki István (2015): Visszafejtés. *Galaktika*, 36(304) 86–94.

²³ Uo. 94.

²⁴ Cserna-Szabó András (2015): Smafu. *Galaktika*, 36(300) 96–99.

²⁵ Pataki Éva (2015): Banach-terek. *Galaktika*, 36(300) 26–33.

²⁶ Uo. 28.

²⁷ Benedek Szabolcs (2015): Megmondtam előre. In: Szélesi Sándor (szerk.) *2045 – Harminc év múlva*. Budapest: Ad Astra, pp. 9–26.

még egy esélyt, többé ne éljük fel a jelent.”²⁸ Novák Gábor *Upside down*²⁹-ja is hasonló kritikus nosztalgiával viszonyul a jelenhez. Az ő 2045-ös világában is alig történik társadalmi változás (még az utcanevek és villamosok sem változtak), technológiai viszont igen: a cyberpunkból ismert koponyaimplantátumok és a virtuális valóság része a mindennapoknak. Minden menne a normális kerékvágásban, ha a Tejköd nevű anomália nem törne be néhanapján a tér-időbe és okozna egyre ijesztőbb károkat a világnak. Következtetése: „Tönkre tettük a Földet, Gaia beteg, elege van belőlünk”³⁰.

Mészáros András *A huszonötödik órában*³¹ című elbeszélése egy még inkább elszegényedő országot mutat be nekünk, ahol a leszakadó rétegek és adóstömegek egyre elkeserítőbb helyzetben vannak, s miközben rendőr-drónok és Google-taxik szelik át a várost, s az emberek kiszavazó-show nézésével töltik a maradék idejüket. A gazdasági szorításból, a mobilitás hiányából csak a bűnözéssel lehet kitörni: így tesz a főhősünk is, aki tér-ugrás technikával (ezt a tipikus kvantumhalandzsával hitelesíti a szerző) bankokat kezd rabolni.

Varga Bea *Termékvisszahívásában*³² is dübörög a piacgazdaság és a cég-világ, legfőbb áru pedig a robotizált szolgáltatások és termékek (robotkutya, intelligens vibrátor), közülük is az Alkonyat-szériából³³ népszerűvé vált, bús tekintetű, csinos vámpír udvarlók, mely technológia átalakítja az eddigi párkapcsolatokat. A társadalom ugyanakkor a férfínő kapcsolatok elsőbbségét vallva a homoszexualitás felvállalását elítéli.

A virtuális játékok tematikája áll a középpontban Kovács Tücsi Mihály: az *Egy életem, egy halálom*³⁴ című szövegében: a VR-technológiát egy, a mai világnak teljesen megfelelő közegbe illeszti, mely világban például a virtuális karakter-bérgyilkosság szakmája/szolgáltatása egy ismert tevékenység.

Somogyi György írásában, *A 100. győzelem napjában*³⁵ is egy új technológia köré (házi, 3D-s embernyomtatás köré) szerveződve kapunk apróbb morzsákat egy jövőbeli Magyarországról, ahol a keleti nyitás nyomán például egy kínai származású férfi fél Buda, orosz és kínai termékek, illetve boltok vannak a plázákban, ahol újra oroszórákat adnak az iskolákban, és ahol 12 évesen már nagykorúnak számít az ember.

Magyarország-mozaikek – közeljövő: posztapokalipszisek, háborúk, diktatúrák

Körtvélyes Ákos *Válaszút*³⁶ című szövegében Magyarország társadalma szegényekre és gazdagokra esett. A munkanélküli szegények fertőzött, veszélyes, piszkos földfelszínen élnek, a többiek az úgynevezett „Főnix-tornyokban”, afféle okosterekben. E tornyok szociológiai összetétele szintén differenciált: a kicsi odúktól a luxusapartmanokig mindenhol van lehetőségük élni a polgároknak, feltéve, ha „megdolgoznak” érte, ha „kiveszik a részüket a társadalmi feladatokból”.³⁷ A munkához persze tanulni kell, ezt segítik a le-tölthető kollektív tudattalan anyagai, a lelki problémák megoldásához pedig pszidroidokhoz lehet fordulni.

²⁸ Uo. 23.

²⁹ Novák Gábor (2015): *Upside down*. In: Szélesi Sándor (szerk.) *2045 – Harminc év múlva*. Budapest: Ad Astra

³⁰ Uo. 285.

³¹ Mészáros András (2015): *A huszonötödik órában*. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 255–271.

³² Varga Bea (2013): *Termékvisszahívás*. *Galaktika*, 34(275), 71–81.

³³ Stephenie Meyer sorozatára gondolok.

³⁴ Kovács Tücsi Mihály (2014): *Egy életem, egy halálom*. *Galaktika*, 35(299), pp. 58–64.

³⁵ Somogyi György 2015. *A 100. Győzelem Napja*. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 101–117.

³⁶ Körtvélyes Ákos (2015): i. m.

³⁷ Uo. 85.

Czinkóczi Krisztina *Prebábelében*³⁸ 2045-ben szintén szétesett a társadalom, a jólét elsorvadt (nincs áram, elhagyatott, romos városokban bókászunk), ám az ellentét ezúttal a generációk között alakult ki. A neurológiai fejlesztések eredményeképpen ugyanis az ifjúság, az úgynevezett T(elepatikus)-generáció már nem igényli a nyelvhasználatot, márpedig – vallja a novella neurológus narrátora – a nyelv tesz minket emberré. A régi és új generáció más emberfogalmat használva elpusztítandó ellenségként tekint egymásra, s e küzdelemben a fiatalok (akiket a hősnő nem emberként, hanem állatfalkákként érzékel) állnak nyeresre.

Köcsky Rudolf *Egyensúly*³⁹ is valamikor a közeljövőben játszódik (2020 és 2100 között valamikor), s a túlnépesedés régi félelmével játszik el: a Magyarországot is érintő szabályozás szerint minden megszülető gyermek „fejében” fel kell áldozni egy felnőtt/egy szülőt a „ha szülsz, meghalsz”-elvé alapján. Míg a szabályozás mellett még az egyházak is kiállnak – elfordulva alaptanításaiktól –, a misztériumokkal (a novellában „szűznemzéssel” születik meg valaki) senki nem tud mit kezdeni.

Gajdácsi László 2045-ös enigmatikus, nehezen felfejthető világában, az *Odakintben*⁴⁰ is sok kisebb társadalmi ellentét, vizály van (szegény-gazdag ellentétek, kormányellenes csoportok), ám egy erős, diktatórikus rendőrállam (mindenhol rendőr-drónok repkednek) szigorú büntetésekkel, fegyelmezővel, vallatásokkal kézben tartja a közöséget.

Csányi Vilmos szövege, az *A mester*⁴¹ valamikor a 22. század elején játszódik, és a Mesterséges Intelligencia túlhatalmáról, a Szingularitás nagy bummja utáni veszélyekről szól. E közeljövőben egy pontosabban nem körülírt Világkormány uralkodik, ám az egész bolygót átfogó internetben (InterMet-nek hívják a novellában) a riválisára talál: a kiberbiztonsági veszélyek bemutatása (intelligens botokkal való beszélgetések, a hekkerek és botok megkülönböztethetlensége, a neten keresztüli kommunikáció tisztázatlansága) mellett a hálózattal kapcsolatos bizalmatlanságra és sérülékenységre hívja fel a figyelmet. Az új MI (a Mester) az egész világot katasztrofális helyzetbe kezdi hozni a zsarolásaiival.

Pacsay Imre *Aratás*⁴² című posztapokaliptikus biopunkjában már nagyobb a baj. A szökőáraktól, földrengésektől, polgárháborúktól sújtott világ végleg kicsúszott a nemzetállami irányítás alól, hogy átadja a helyét a cyberpunkokból ismert Társaságnak/Cégnek. E multinacionális Leviathánról többet nem tudunk meg, csak annyit, hogy még nyíltabban rabszolgasorsra kényszeríti az embereket, s hogy a jó koponyákat, akik a kialakuló Nagy Éhínségre megoldást tudnak nyújtani, foglalkoztatja. A magyar biológus, aki családjával sertésössejtől tenyésztett mūhúst is ehet néha (ez csak a kiváltságosok tehetik meg) is tagja a Szuperbúzáat kifejlesztő csapatnak, mely Szuperbúza húsevőként életveszélyes az aratókra. (Az aratás gyakorlati bemutatása külön izgalmakat rejt.) A reménytelen, nyomasztó világ a novella végén mosolyra derül, bár az előzmények nem igen mutattak ilyen irányba. A posztapokaliptikus víziókban valóban nincs hiány a hazai SF-szcénában. Hernád Péter novelláiban, *A tántika éjszakájában*⁴³ és *A játékosokban*⁴⁴ vagy Benedek Szabolcs *A szubsztancia képlete*⁴⁵ című írásában csak a ráutaló jelekből követ-

³⁸ Czinkóczi Krisztina Prebábel (2015): In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 335–351.

³⁹ Köcsky Rudolf (2015): Egyensúly. *Új Galaxis*, 13(2), 105–112.

⁴⁰ Gajdácsi László (2015): Odakint. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 119–131.

⁴¹ Csányi Vilmos (2015): A mester. *Galaktika*, 36(300), 44–54.

⁴² Pacsay Imre (2013): Aratás. *Új Galaxis*, 11(1), 43–66.

⁴³ Hernád Péter (2015): A tántika éjszakája. *Galaktika*, 37(301), 88–98.

⁴⁴ Hernád Péter (2015): A játékosok. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 377–394.

⁴⁵ Benedek Szabolcs (2015): A szubsztancia képlete. *Galaktika*, 36(309), 36–42.

keztethetünk kialakulására, részleteire: Hernádnál egy biztos, hogy nagyon hamar elérkezik, és csak a múltba lehet előle elmenekülni: a módszert az időkapukat ismerő és használó macskáktól lehet megtanulni. Ez a pusztulástól ugyan nem menti meg az emberiséget, de egyéni eszközizmusként megteszi. *A játékosok* című írásban már egy nukleáris háború után vagyunk, és a föld alatt az úgynevezett Utolsó Enciklopédisták (csupa férfi) az emberiség legfontosabbnak ítélt kulturális-szellemi kincseit igyekeznek rögzíteni – például a játékokat. A tudományos-rationális világkép megkérdőjeleződik a novellabeli tündérek feltűnésével, ám a fantázia általi megmenekülés sem megnyugtató.

Benedeknél már „túlán” vagyunk az összeomláson, hisz egy gép-narrátor ad számot a gépek uralmáról, s az emberek végső hitelhagyásáról (ennek oka a „tudomány”, mely Isten létezését bizonyítva elvette a Hit lehetőségét). A szerző humanisztikus elköteleződését, a jelen világhoz fűződő nosztalgiáját ezúttal is nyíltan vállalja: „Hit nélkül nincsen civilizáció.”

A kidolgozott összeomlások közül kiemelkedő Kocsis Tamás *Aranyösvénye*⁴⁶: a 2015-ös pályázatra készült írás 2031-re egy lokális Európai-háborút vizionál (Németország elfoglalja Hollandiát, Svájcot, Olaszország felét, Oroszország elfoglalja Észtországot, Finnországot) a történetileg kialakult geopolitikai függések, erőviszonyok mentén. A népballadára emlékeztető szerelmi történet háttérében Magyarország ütközőzónaként a fémhulladékok Mekkája is egyben: a sok millió tonna acél főként Dunaújvárosban található, az itt dolgozó guberálók embertelen, kemény élete az aranylázidőszak életét idézi meg. Az ország szuverenitása eközben már-már illúzióknak számít: „A behozott nyersanyagmennyiség nem fedezte a szükségleteket, az állam mégsem merte beindítani a termelést, mert ezzel megszegte volna a nagyvállalatokkal kötött nemzetközi szerződéseket, az pedig okot adott volna az újabb megszállásra”⁴⁷. A guberálók („az ember ezt a munkát nem magáért csinálja”) emberfeletti ereje és bandaháborúi a konszolidációt követően lassan mitikussá válnak.

Európa szintén bajban van Varga Csaba Béla *Bevetés előtt*⁴⁸ című szövegében: a Végső Pusztulás, az Armageddon valóságos és az egész világot fenyegeti – szörnyű erejű, a Jelenések Könyvében ábrázolt lények alakjában. A különböző nemzetek (köztük Magyarország) és vallások összefognak, hogy 2015. december 22-én egy mindent eldöntő küzdelemben vegyenek részt.

Sümegei Attila *Alvilágosodásában*⁴⁹ a csata eldőlt: a természet, a civilizáció eltűnt, az élők a föld alatt élnek és nano-drogok használatával emlékeznek-hallucinálnak a békebeletűnt világra/ról.

Trux Béla *Második vízözönjének*⁵⁰ világában hitetlenkedve és gúnyosan idézik föl a 80-as évek hollywoodi sci-fik vízióit a technológia biztosította csodás jövőről vagy a fenntartható fejlődésről, az egészséget biztosító nanorobotokról vagy az űrkolonizációról stb. Helyettük csak a katonai fejlesztések jöttek, majd a teljes szétesés. Németország, Franciaország, Dánia, Hollandia stb. már víz alatt van vagy elpusztult a pólusfelcserélődést követő árvizek, járványok, háborúk következtében, és a természet jóízűen kebelezi be az emberi civilizációt. Nincsenek országok, nincsenek kormányok, csak harcias csoportok, fosztogató bandák stb. újraszerveződő közösségei. Egy ilyen közösségben fogalmazódik meg egy új cél, hogy egy szomszédos népekkel való összefogással az

⁴⁶ Kocsis Tamás (2015): Aranyösvényen. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 351–377.

⁴⁷ Uo. 354.

⁴⁸ Varga Csaba Béla (2013): Bevetés előtt. *Galaktika*, 36(277), 31–40.

⁴⁹ Sümegei Attila (2015): Alvilágosodás. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 169–193.

⁵⁰ Trux Béla (2015): Második vízözön. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 313–335.

árvizektől megkímélt Kárpát-medencét hatalmas völgyzárakkal körbevéve létrehozzák az új emberiség bölcsőjét.

Magyarország-mozaikek – távoli jövő: űroperák, disztópiák

Hogy mennyiben beszélhetünk Magyarországról Nemere szarkasztikus novellájában, az *Oké!*-ban⁵¹, nézőpont és értelmezés kérdése. Az űropera kellékeit (galaktikus háborúk, naprendszerek, űrflották, admirálisok, hipertér, háromdimenziós űrtérkép) felvonultató írásban, túl az úgynevezett „Egybolygó-korszakán” a Galaxis (nem tudni, melyik) sorsa két nagyhatalom kezében van, s a csatározásuknak köszönhetően egy tucat naprendszer és hárommilliárd civil (kétmillió katona) elpusztult. A még nagyobb emberáldozat elkerülése csak a magyar származású galaxislakóknak (300-an maradtak, létük, fennmaradásuk nincs megmagyarázva, egy figurájuk neve ismert: Péterszentpataki Bendegúz Attiláé), élelmességüknek, illetve a nyelvük különlegességének (a nyelv logikája pontosan fordítottja minden más földi nyelvnek – tudjuk meg az írásból) köszönhető, mert a lassan holt nyelvvé váló magyar nyelv a feltörhető kódnyelvek helyett még alkalmazható a háborús kommunikációban.

Vörös István évődő-anekdotikus, a sci-fi toposzokkal ironikus játékot folytató elbeszélése, *Az iskolabusz nem jut el a Jupiterre*⁵² szintén nem egyértelműen lehet tagja felsorolásunknak. A 150 ezer éve kizsigerelt, kiégett Föld elhagyása óta több száz milliárd ember népesítette be a galaxist, a technológia a csúcson áll (gyógyító nanorobotok, sziklából vizet felszabadító vegyszerek, instant-villám erdőnövesztő magok stb.), a társadalomról viszont alig tudni valami, azonkívül, hogy hősei afféle multikulturális galaxis egyéneiként, nemzetközi diákokként (e csapat tagjai Tamás és Edit) igyekeznek eljutni az egyetemi bolygójukra.

Egy másik távoli jövőben játszódó, Örkeny előtt is tisztelgő szöveg, Csaplár Vilmos *Ami elmúlt, elmúltja*⁵³ így kezdődik: „Egyszer, sok száz év múlva az Európa/1083 nevű mesterséges bolygón él majd egy festő (Bullás Józsefnek hívják a karaktert – D. Á.), aki nek már az űkapja csecsemőként elköltözött a Földről [...], mert az anyabolygót káprázatos eszközgyártó lakói kizsákmányolták, lakhatatlanná tették.”⁵⁴ A természet, az ökoszisztéma tönkretételének tematikáját épp csak megemlíti az író, hogy az SF-toposzként ismeretes (szintén egyfajta fogyasztói attitűdből is származó) úrkolonizációs projektet válassza háttérül, ahol a polgárok „élnek, majd ahogy élnek. Ugyanúgy, mint mi, csak egész másképp.”⁵⁵ A technológiai változások ugyanis nem érintik a kormányzati attitűdöt: itt egy mindent ellenőrző állam működik, aki a művészetet, köztük a festészeti iskolákat is irányítani akarja (ez a Látványkontroll Bizottság).

Szintén a Földtől elszakadt, a Mars egyik mellékbolygóján, a Phoiboszon élő közösség életébe enged bepillantást Bárdos Deák Ágnes *Karmafordító*⁵⁶ című elbeszélése. A Phoiboszon Csaplár írásával ellentétben épp felszámolták az elnyomást, sőt, mindenfajta civilizációs vívmányt az úgynevezett „fanatikusok”. Nemcsak a technológiát iktatták ki, hanem a könyvkultúrát is, vagy a magántulajdonban lévő képeket. Az írás, mivel az ipari forradalom előtti időszakba zökkenti vissza a szereplőit, akár kapitalizmuskritikaként is

⁵¹ Nemere István (2014): *Oké! Galaktika*, 35(296), 32–36.

⁵² Vörös István (2015): *Az iskolabusz nem jut el a Jupiterre. Galaktika*, 36(300), 6–81.

⁵³ Csaplár Vilmos (2015): *Ami elmúlt, elmúlt. Galaktika*, 36(300), 106–107.

⁵⁴ Uo. 106.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Bárdos Deák Ágnes (2015): *Karmafordító. Galaktika*, 36(300), 102–106.

olvasható, ám messzemenőbb következtetésekhez nem ad elég támpontot a regényvázlatra hasonlító, kissé kaotikus novella.

A 2400-as évek második felében zajlanak az események Fritsi Péter *Belső világ*⁵⁷ című akció-krimi-sci-fijében. A Föld ökoszisztémája ugyan alig élhető (extrém magas légszennyezettség mindenhol, semmi növény nem nő, a létező növények klónozottak, állatokról nem is hallani; minden táplálék mesterséges vagy hamis utánzat) az emberek számára, ám a (Burok-)technológia segítségével az elit egészséges, termő, izolált területeket tud létesíteni, természetesen csak azoknak, akik képesek megfizetni. Közben minden jóléti állam igyekszik lezárni magát a bevándorlók elől (a geopolitikai helyzetről szinte semmit, illetve annyit tudunk meg, hogy létezik egy ŰrÚnió, ahol a magyarokat nem igazán szívelik), a Burok-technológiát Magyarország is beszerzi NeoBuda (aminek van például Zsoldos Péter⁵⁸ nevű utcája) részére. A bérgyilkossággal megbízott főhős a két világ között őrlődve próbálja végrehajtani feladatát. A fikciós távoli jövőben a könyvkultúrának befellegzett (egy új vallás elégette őket Olaszországban), de az irodalomoktatás letölthető anyagokon keresztül még létezik, és a sci-fi műfaja sem veszett ki.

Magyarország-víziók – ukróniák, birodalmi utópiák, disztópiák

Magyarországra szebb napok is virradhatnak – igaz, ami igaz, leginkább sohanapján, azaz egy másik idődimenzióban. Az optimista birodalmi ábrándok kidolgozása terápiás gyakorlatként a befogadót is elgondolkodtathatják. Dragon György *Novella*⁵⁹ című szarcastikus novellája Philipp K. Dick *Ember a fellegvárban* elbeszélésének narratív technikáját alkalmazza: egy alternatív történelmi világban feltűnik egy fikciós mű, mely a szerző valóságát mutatja be. A 2007-es alternatív idősíkból Magyarország egy jól szervezett, gazdag imperialista világhatalom. Minden csatáját, háborúját megnyerte (a világháború is más erők mentén alakult ki: a német-skót-frank vonallal szemben a magyar-inkaszték vonal nyert, az USA nem is létezik, a Kommancs Köztársaság viszont igen), és nemcsak Dél-Amerika magyar gyarmat, de Gibraltár is a mienk, sőt München és London is... Az oktatási rendszerünk (csakúgy, mint úrkutatási tevékenységünk) kiváló, test-/egészség- és mozgásközpontú, de a kognitív képességeket sem hanyagolja el; a munkamegosztás pedig ideális (egy családban csak egy fő dolgozhat). Az ország mentális állapotát fejezi ki a naponta ismételt büszke mantra: „Milyen csodálatos is magyarnak lenni”.⁶⁰

Horváth György rendkívül szórakoztató *Prospektusa*⁶¹ szintén ukrónia. Az úgynevezett hasadás (a szakirodalomban ez az a történelmi időpont, amikor elválik egymástól a fikciós idővonal a valóságtól⁶²) az 1850-es években következett be, ekkor ugyanis idegen lények, a fejlett tefritek érkeztek a Földre. Technológiai tudásukat a Monarchia kapta meg annak fejében, hogy az Alföldön egy körbeérő Falat hozzanak létre. Ez a kis körgyűrű – melynek kiléte a novella csattanója – időközben növekedett-tágult (az új század elejére 300 négyzetkilométeressé), s a tefritek tudásának köszönhetően⁶³ a magyarság hatalmi tényezővé vált, határai és a munkaerőpiaci határai Csíkszeredától Fiuméig, Graztól

⁵⁷ Fritsi Péter (2014): *Belső világ*. *Galaktika*, 35(287), 60–80.

⁵⁸ Természetesen a sci-fi szerzőre, a Zsoldos-díj névadójára utalva.

⁵⁹ Dragon György 2015. A novella. *Galaktika*, 36(299), 49–55.

⁶⁰ Uo. 55.

⁶¹ Horváth György (2014): *Prospektus*. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 297–326.

⁶² „... minden nemzet ukrónia-szerzői olyan „műlthasadást” tesz meg regénye alapjául, mely esemény alapjában változtatja meg/írja át a nép sorsát”. (Rosenfeld 2007: 150)

⁶³ „... az atomerőművet meg a száloptikát – magyarázza egy szereplő - már magunk találtuk fel, és magunk tökéletesítettük, ám könnyen belátható, hogy a tefritek nélkül ma még mindig a gőzgépnél és a hintonál tartanánk... Egyértelmű, hogy a tűzhasználat meg a kerék feltalálása nem lehetett elegendő, hogy végül 747-es Boeingt, plazmatévét, mikró, fritőzt és indukciós főzőlapot alkossunk.” (Horváth 2014: 304–305.)

Krakkóig terjednek. A novella játékosan-csavarosan a munkavállalás nehézségeit, a halálfélelelmet, a Trianon-traumát, a Gaia-elméletet gyúrja egybe egy „groteszk, elgondolkodtató, remek ritmusérzékkel megírt, keserédesen, sőt, örkényien humoros, vérbeli magyar sci-fi-ve” (Böszörményi 2014), mely rólunk és nekünk szól.

Trenka Csaba Gábor *Kisvárdá sejkje*⁶⁴ című novellája ugyancsak ukrónia. A párhuzamos világban játszódó alternatív történet egy vándorló-hajléktalan, ezer mesével teli bölcs-sejk én-elbeszélésének, visszaemlékezésének köszönhetően bomlik ki előttünk, s egy jó elbeszélésnek megfelelően a célja felé magabiztosan haladó, fő történeten kívül rengeteg apróbb eseményről is tudomást szerzünk: egy mikroeseményen keresztül egy izgalmas, összetett világ sejklik fel előttünk. Ebben a párhuzamos univerzumban, a „poétikus történetírás” törvényei működnek: iszlám dominanciájú, alapvetően békebeli polgári világában (üzletekről, nyitvatartásról, alapítványokról, rendeletekről, adóoptimalizálási technikákról is olvashatunk) az iszlám időszámítás szerint 1421-ben (a „mi” világunkban ez 2000-et jelent) zajlanak az elbeszéltek események, de korábbi jelentős történésekről (például két algériai-török háborúról) is értesülünk. (Valamikor az 1460-as évekből emlékszik vissza mindenre az immár öreg hős, de erre csak következtethetünk). Kisvárdán iszlám–magyar közösség él (mikor, miért, hogyan alakult ez így ki pontosan, nem tudni – de nem is érdekes), a nevek beszédesek: Khaldeusok utcája, Abu Abbasz szentély, II. Ramszesz tér stb., Horváth Mirjam, Marosi-Kun Hasszán, Lakatos Omar, Kiss-Kovács Abdullah. A magyar, muszlim, cigány együttélés békésnek mondható, az emberek összejárnak vallástól függetlenül, a kereszténységet temetik ugyan, de még vannak, akik élük-gyakorolják (nem a vallási életen van a hangsúly, nem is mond értékítéletet fölöttük), és a cigányság a legszegényebb réteg. A technológiai szintjük kevésbé fejlett: a városkában akadnak harci kocsik, és néhány működésképtelen tűzoltóautó, petróleumlámpával világítanak az utcán, a tevepiac nyüzsgő, nincs számítógép vagy internet, de a sci-fi antológiák, magazinok a virágkorukat élik. Ebben a közel-keleties közegben izgulhatunk, drukkolhatunk a kamaszhősöknek, különösen a mesélő ifjú énjének, aki imádja a fantasztikus történeteket (ezekből a fiktív, magával ragadó nyelvezetű ponyva-kalandokból is olvashatunk többet a novellába építve), és akit élete első szerelme, udvarlási kísérlete végzetes bajba sodor. A láttató, sok színnel és még több finom ötlettel (például az Őskori Szentek Gyülekezete), utalással (a saját történetét is olvasta a mesélő) gazdagított novella egy percre sem téveszti el a ritmust, a hangszínt, s végül szinte minden zsánert (ukrónia, sci-fi, kalandtörténet, urban fantasy, kamasztörténet) levetve a hátáról autonóm műként záródik le.

Hegedüs András novellája, a *Tűzijáték*⁶⁵ az előbbiekkal ellentétben már nem ukrónián keresztül festi meg a „szebb” jövőt. Száz évvel 2014 után Magyarország geopolitikai, hatalmi helyzete megváltozott: a Szlovák Nagyhercegség, az Erdélyi Fejedelemség és más nemzetállamok szövetségeseiként (Duna-menti Köztársaság) az új monarchia gazdaságilag vezető állama lett egy Habsburg-leszármazottal, a városszépítő József nádorral (aki egy úrben lévő mesterséges bolygón trónol) az élén. Igaz, az új-Kínai Császárság közeli, manipulatív támogatásával és háttérirányításával. A technológia, ha szédítően nem is fejlődött, de a Marsra már ki lehet vándorolni, és a toronyépítésben, várostervezésben (777 méter magas a Hét Vezér Tornya Kőbányán; 500 méter magas a Sárkány pagoda; a Hajógyári-sziget pedig egyfajta mikro-Manhattanné lett), valamint a tűzijáték-szervezésben is dicséretesen előre haladtunk. Ebben a milióben készül merénylettel a nádor ellen a Nagy Szlovákia visszaállítását követelő Trianon Örökösei nevű szervezet. A kivá-

⁶⁴ Trenka Csaba Gábor (2015): *Kisvárdá sejkje*. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 131–165.

⁶⁵ Hegedüs András (2014): *Tűzijáték*. In: KIMTE: *Amíg felkel majd a nap*. Győr: Publio

ló, lendületes, mesterkéletlen szöveg szarkasztikus jövője néhány oldalon is hiteles – ráadásul kalandos – birodalmi vízióknak számít.

Erős és nyomasztó víziót fest elénk Lőrinczy Judit *Az arabica íze*⁶⁶ című írása. A realiztikus (disztópikus?) közeljövőben (2040 körül), az Európai Egyesült Államok még fennálló idejében játszódó történet szerint egy Fal húzódik végig a jólét maradványain élő nyugati világ (ahol például olajjal világítanak spórolásképp, jegyrendszert működtetnek, napelem van mindenhol, amúgy pedig féldiktatúrák kormányoznak⁶⁷), és a káoszban élő, éhező, kiszolgáltatott keleti világ között. Ez utóbbiból kétségbeesettek milliói próbálnak illegálisan vagy legálisan átjutni a túloldalra, ahol szintén kétségbeesetten, a szuverenitási elvről lemondva összefogással próbálják ugyanezt megakadályozni. A Fal hol máshol húzódhatna keresztül, mint Szegeden. A magyar uniós ösztöndíjas diplomatanonc, Alma (a cselekmény egyik fő szálának hőse), magyar diplomatatársai és szeretője, valamint az illegális bevándorlást megkísérlő Miklós sorsa (a cselekmény másik fő szálának hőse) lassan tárul fel az olvasó előtt. A szöveg késleltetve ad számot a kataklizma részleteiről is: gigantikus napkitörés következményeként káosz alakult ki világszerre, fanatikusok felrobbantották a legfontosabb szervereket, kitört a drogháború, Kína hamis adatokra épülő gazdasága összeomlott, a Golf-áramlat megszűnt, India atombombát dobott Pakisztánra, New York gátjai felszakadtak, a Tisza kiszáradt stb. A mindent tudó elbeszélő ráérősen, részletekbe menően mutatja meg mind a két oldal életét, s sejtetve közelíti egymás felé a két hős életének előzményeit is, miközben az egyik szereplő a Fal fenntarthatatlanságának gondolatát veti fel. A narrációt időnként hivatalos bevándorlási kérelmek (illetve azok elutasításai) szakítják meg, egészítik ki.

A nagyobb víziók utolsó tagja Csejk Miklós írása, *Lángoló falak a kapszulám körül*⁶⁸ egyszerre utópia és disztópia. A 2045-ben játszódó történet talán túl sokat is akar markolni: egyszerre a cyber-világ kritikája és Facebook-reflexió, a Feltétel Nélküli Alapjövedelem gyakorlatával eljátszó gondolat kísérlet és a kizsákmányolás-forradalom dinamikáját leíró valóságábrázolás. Egyszerre a Mátrix világára hajazó disztópia, és egyszerre az SF utópikus küldetését megidéző kiáltvány. Narrátora túl a vagyonos Napkeleti régió és a szegény Napnyugati régió hasadásán, a legvégső cybertámadás után egy energiaki-nyerő (pulpilldocból) kapszulából kommunikál a már nem létező emberekkel (és a potenciális idegen lényekkel) és meséli el az emberiség végének szomorú-küzdelmes történetét. A robotizáció miatt örületesen fokozódó munkanélküliségre (hárommilliárd munkanélküli) válaszoló FNA-mozgalmat magyar figurák indítottak útjára: „E három mániákus idióta ugyanis a fejébe vette, hogy létezik megoldás a mélyszegénységre, az éhezésre, a hajléktalanság problémájára, kétezerhúszban, méghozzá a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetésével”.⁶⁹ A mozgalom azonban megtörik a Napnyugati burzsoáziának és segítőinek (média, egyház) köszönhetően, akik bevetik ellene a leghatásosabb mém-szlogent: „Aki nem dolgozik, ne is egyék.”⁷⁰ A probléma végül egy forradalomban eszkalálódik, és a „gazdagok” vereségével végződik, akiket (hogyan az utópia disztópiába forduljon) megfosztanak mindenüktől, és kapszulákba zárva energiahordozókká alakítanak. A rémisztő vég ellenére elmondható, hogy viszonylag kevés SF vet fel ilyen kérdé-

⁶⁶ Lőrinczy Judit (2013): *Az arabica íze*. *Galaktika*, 34(284), 26–44.

⁶⁷ „Energiakvóták, szigorú utazási feltételek, jegyrendszer. Illegális rabszolgatelepek. Európa lakosságának hetven százaléka nem tudja megfizetni a fűtést... Hány nagyváros áll az éhséglázadás határán?” – kérdezi az egyik szereplő. I. m. p. 30.

⁶⁸ Csejk Miklós (2014): *Lángoló falak a kapszulám körül*. In: Szélesi Sándor: i. m. pp. 211–230.

⁶⁹ Uo. 224.

⁷⁰ „Eszemben sincs lemondani ősi jussomról a lázadó csürhe javára. Pláne most, amikor elértük végre az adómentességet” – mondja a Munkaadók Napkeleti Szövetségének elnöke. I. m. p. 25.

seket: „...meg akarjuk-e teremteni az emberiség minden egyes tagjának az emberhez méltó életet azzal, hogy megszüntetjük az éhezést, szegénységet, nyomorúságot a Földön? Igen vagy nem. És persze enter.”⁷¹

„Tendenciák”⁷²

1. A 169 szövegből 35, azaz a korpusz több mint egyötöde magyar vonatkozású. Az SF nemzetek felettségének eszméjéről már volt szó. Itthon Szabó Sándor már 2002-ben hozzáfogott a „nemzeti science fiction” kifejezés vizsgálatához arra jutva, hogy bár „nem igazán lehet nemzetiről beszélni a műfajjal kapcsolatban, ha mégis létezik ilyen mű, akkor olyan tudományos-fantasztikus műként érdemes rátekinteni ami valamilyen módon jellemző a magyarságra stílusjegyeiben, felépítésében magyar vonásokat mutat⁷³, esetleg magyar témával, kérdéssel foglalkozik” (Szabó 2002). Azt is pontosan megfigyeli, hogy az amúgy nem nemzeti témákkal foglalkozó sci-fiknek is lehetnek nemzeti sajátosságai (szimbolikus-allegorikus, pszichologizáló-szociologizáló olvasattal) és azt is, hogy még a nemzeten túliság is sokszor inkább csak egzotikum és papírmasé díszlet a szövegekben. Úgy látja, hogy leginkább az „alternatív történelmi írások” képesek a nemzeti perspektívát felvenni. A vizsgált novellákra ez szintén igaz: a SF-mozaikokon kívül az SF-víziók között az ukróniák⁷⁴ dominálnak, melyek társadalom-lélektani vonatkozásai beszédesek.⁷⁵ Mindenesetre a hazai helyszínek, magyar vonatkozású, tematikájú szövegek, a nemzeti SF-hez való viszony⁷⁶ alakulásának vizsgálata, arányaik változása (regényekben egyre több ilyen mű létezik⁷⁷) izgalmas vállalkozás lehet a továbbiakban is; egy dolog valószínű: „nem ússzuk meg, hogy Szerencs, Füzesabony vagy Nagykanizsa jövőjét mi írjuk meg”. (Szedlák 2014) (Ugyanitt érdemes lehet megvizsgálni a Magyarországon belüli helyszínválasztást is: a kifejezetten Budapest-központú történetek és a fővároson kívüli Magyarországot is megjelenítő történetek arányát.)

2. Mint láttuk, a novellák szerzői közül 75 férfi és 27 nő van. Az, hogy a 35 Magyarországot tematikájú szövegből csak 5 elbeszélésnek van női szerzője, szintén végiggondolandó kérdés: a 'nemzet', 'haza', 'magyarság', 'nép' fogalmainak dominánsan maszkulin használata egyértelmű.

⁷¹ Uo. 230.

⁷² A cím idézőjeles használata nem holmi álszerénység. Három év nem teljes körű, nem reprezentatív elbeszélésgyűjteményéből általános következtetéseket levonni nem lehetséges. Akit a magyar SF helyzete érdekel, forduljon ide: Pintér 2017. Akit a kortárs magyar SF közelmúltja ide: Szélesi 2018.

⁷³ Ezzel a vitatható aspektussal itt nem foglalkozom.

⁷⁴ A végtelen sok szakirodalommal rendelkező témakör egyik szakértője négy ukróniatípust különböztet meg: 1. ukróniával érintkező sci-fi; 2. ukrónisztikus alternatív történelmi regény; 3. alternatív történetírás; 4. vallás-, kultúr- és politikatörténeti ukrónia. (Czeglédi 2013: 19–27.)

⁷⁵ „Előítéletek, félelmek és vágyak, vágy a büntudat elhárítására, érdekérvényesítés keresése, ezek és más ehhez kapcsolódók azok, melyek hatással vannak arra, hogy az alternatív történetírás mi módon ábrázolja azt, ahogyan a múlt megtörténhetett volna.” (Rosenfeld 2007: 150)

⁷⁶ „És még egy utolsó megjegyzés: nem szeretem a magyar helyszíneket a zsánerben, különösen a sci-fiben nem. Túl kisszerű, túl jelentéktelen ország vagyunk ahhoz, hogy a világ sorsát jelentősen befolyásoló úrállomásunk vagy robotunk legyen (ezért is a humor egy adekvát megoldás), a többi alzsánerben meg nehéz arra gondolni, hogy majd pont nálunk nyílik meg a portál, ami a csodálatos fantasy világba vezet, vagy mondjuk egy elnéptelenedő kelet-magyarországi zsákfaluban kezdődik a világvége. Ezt gondoltam eddig. Most azonban látom, hogy csúnya előítélet (és tapasztalat) áldozata lettem.” (Kánai 2017b)

⁷⁷ Álljon itt egy bevallottan hiányos szerzői lista ízelítőül: Gáspár András (Kiáltts farkast; Ezüst félhold blues), Csikász Lajos alias Aaron F Loacher; Fonyódi Tibor alias Harrison Fawcett); Trenka Csaba Gábor; László Zoltán (Hiperballada, Keringés, Távovíz) Brandon Hackett (Az időutazás tegnapja 1–2.). Valamint Szélesi Sándor, Veres Attila (Odakint), Pék Zoltán (Feljöttem érted a város alól), Pintér Bence – Pintér Máté (A szivarhajó utolsó útja), Dragomán György, Weiner-Sennyey Tibor és Sepső László szövegei. Sepsőről és az urban fantasyről bővebben itt: O. Réti 2017.

3. A novellák ember- és társadalomképe (ez a kispróza karakterisztikumából fakad leginkább) elsősorban individualisztikus: a transzcendens orientáció nélküli szereplők saját boldogulásukat keresik, veszély esetén azonban az összefogás felé mozdulnak el. A szerzők egyenlőtlenségészlelése fejlett szolidaritásuk a szegénység irányában szintúgy az, szereplőikről, megalkotott világaikról ellenben mindez már kevésbé mondható el: atomizált, osztályhelyzetükkel-sorsközösségükkel tisztában nem lévő⁷⁸, így aztán közös cselekvésre sem képesek egyének igyekeznek megoldani a konfliktusaikat a novellákban (Csejk írásán kívül).

4. A szövegek zömmel borús, kritikus, aggódó, szorongó írások⁷⁹. Mindez megint visszautal minket az SF „alaptermészetéhez”, a jóléti társadalmak, a polgárság vágyaihoz és szorongásaihoz. Az SF emberi közösségek együttélésre vonatkozó optimizmusa koronként változó lehet ugyan, de az I. világháborút követően (a szocialista régió és éra kivételével) az alkotásokban inkább a pesszimizmus erősebb jelenléte a jellemző. Háborúk, természeti katasztrófák, idegen lények támadása, vírusok, diktatúrába forduló, mindent kontrolláló társadalmak, elidegenedettség, mikor mi – de a fenyegetettség nem múló összetevője a tematikának; s ez nemcsak a magyar SF-re igaz: „Az amerikai írók sötét jövőképében saját országuk is romokban hever, ráadásul nem az idegenek... az elszabadult mesterséges intelligenciák okozta víziók, hanem a belülről meggyengülés fikciója a legfélelmetesebb”. (Kánai 2017a: 49)⁸⁰

5. A veszélyt jelző/érzékelő novellák között nagyobb arányban találni posztapokaliptikus és disztópikus világokat. „Antológiánk írói – írja rácsodálkozva Szélesi Sándor – arra a lehetetlen feladatra vállalkoztak, hogy kitekintsenek, mi történik majd a nem is olyan távoli jövőben, mivé válunk-formálódunk mi és az egész világ három évtized múlva. Nekünk a kiadónál technológiai szingularitás lebegett a szemünk előtt... és a digitális halhatatlanság, erre veszélyes idők és apokalipszisek jöttek.” (Szélesi 2015: 7.) Az utóbbi évtizedekben fellendülő⁸¹, beláthatatlan szakirodalommal rendelkező tematikák (posztapokalipszisek, disztópiák) rengeteg csoportosítással rendelkeznek, mégis úgy tűnik

⁷⁸ „Az osztályok – és különösen a munkásosztály – az esetek túlnyomó többségében csak névlegesek. Közös osztályhelyzeteken osztozókat jelent, akik azonban e közös (vagy legalábbis hasonló) helyzetüket nem ismerik fel, vagy ha felismerik is, ebből nem formálódik közös cselekvés. Az osztályok és különösen a munkásosztály így – az esetek döntő többségében – csak „papíron”, névlegesen alkotnak egy osztályt. Noha a közös osztályhelyzetten osztozók alapvetően szervezetlenek, megszerveződhetnek (megszervezhetik önmagukat) egy szakszervezet, mozgalom vagy párt által; ez esetben névlegesből valóságos osztállyá válnak. Az osztályképződés sikere, valamint az osztállyá formálódás foka egyfelől a tudatosítás, az aktivizálás, az osztállyá szervezés hatékonyságától függ (vagyis az osztályt kívülről formáló hatásoktól), másfelől pedig a névleges osztály munkáján önmaga valósságossá tételén: öntudatosodásán, önszerveződésén, aktivizálódásán (az osztályt belülről formáló hatásoktól).” (Éber 2019)

⁷⁹ „Kifejezetten öröndetes, hogy a szerzők többsége Magyarországon játszódó novellákat írt, magyar szereplőkkel, azt viszont sajnálom, hogy – ahogy Szélesi Sándor is megjegyzi az előszóban – ennyire pesszimisták, disztópikusak lettek.” (Pomsár 2015)

⁸⁰ „Ha valaki – írja Szelle Ákos egy, a vizsgált novellák utáni (!) években megjelent antológia kapcsán – jövőben majd a 2017 novellaterméséből akarja kiolvasni, milyen is volt a világ korunkban, bizony elég lehangoló képet kap: tönkretettük a bolygót, értelmetlen háborúkat vívtunk, és embertelen kormányokat juttattunk hatalomba”. (Szelle 2018)

⁸¹ „Érdekes mód jó ideje inkább az apokalipszis popkultúrája, mintsem a fennkölt utópiák terjednek. A 21. század első évtizedében a megelőző évszázad utolsó tíz évében forgatott világvége-filmek dupláját készítették el, sőt egyedül 2011-ben kétszer annyi posztapokaliptikus játékfilmet mutattak be, mint 1950-től egészen addig. A filmkultúra termése alapján ítélve az emberiséget jelenleg inkább a világvége érdekli, mint a szép új világ. Biztosan azért, mert előbbi bekövetkeztét jobban el tudjuk képzelni, mint az utóbbit” (Békés 2017).

számomra, hogy a túlélés-stratégiák mentén megalkotott⁸² posztapokalipszisek leginkább a centrumban/félperiférián élők anyagi jólétének végével, a disztópiák inkább ugyanezen régiók liberális demokráciájának, jólétének széthullásával játszanak el figyelmeztetés jelleggel (s ebből az aspektusból reakciós, a meglévő rend melletti kiállásoknak is tekinthetők⁸³.) Magyarország mint a világrendszer „szerencsésebb” jóléti tagja, félperifériaként szintén aggódva tekint a jövőbe.

6. A szövegek nagy részének a jelenhez való viszonya egyszerre nosztalgikus és kritikus, mintha valaminek a végét érezné – mintha csak a „világvége előtti aranykorban” (Will McIntosh-t idézi: Kánai 2017a: 49) élnénk.

7. Ha a jelenről írnak direkt referencialitással a szerzők, akkor problémákat, kritizálni valót bőven találnak, de rendszerszintű észrevételük kevesebb van, kisebb javításokkal ugyan, de statusquo-pártiak. Ha a közeljövőről írnak, megsokasodnak a bajok, veszélyek, katasztrófák, sőt elkerülhetetlennek látják őket. Ha a távoli jövőről írnak, akkor felbukkan az optimizmus – humorral, szarkazmussal, játékosággal átítatva. A távoli jövő, amiből egyébként igen kevés van⁸⁴, az ábrándoké. Ha a múltból van szó, akkor a magyar történelem sorsfordulói, a nemzeti identitást alakító traumái kerülnek a fókuszba.

8. Mindezekből kifolyólag nincsenek radikális értelemben vett utópiák⁸⁵ továbbra sem. Az utópiák jövőképeiben márpedig „fontos szerepe van az adott társadalmi jelen kritikájának, rá kell mutatnunk arra is, hogy a sci-fik jól mutatják az adott társadalom imaginárius haladási irányát is, vagyis azt a sorsnarratívát, melyet az adott korszak egyes képviselője magáénak vallott, s így nemzetének vagy az egész emberiségnek elképzelt”. (Zelei 2015: 126.) A kérdés persze attól is függ, mit tekintünk utópiának: az egyik hagyomány az utópiát mindig disztópiával keveri: „Elszigeteltség, rétegződés, parancsuralom, standardizáció, militarizáció – e jegyek közül egy vagy több mindenképpen jelen van az utópista város eszméjében, amint a görögök először elképzelték. És ugyanazok a vonások maradtak meg nyíltan vagy álcázott formában még a feltehetőleg demokratikusabb utópiákban is a tizenkilencedik században, mint amilyenek Bellamy Visszapillantását jellemzik. Végül az utópia lassan a huszadik századi disztópiába olvad be, s hirtelen rádöbbenünk, hogy a távolság a két eszmény között sosem volt olyan nagy, mint azt az utópia hívei vagy csodálói állították.” (Lewis Mumfordot idézi: Lundwall 1984:104) Hasonlóan látja Gál is: „Az utópia műfajában általában is gyakran elrugaszkodnak az ember alapvető viselkedésjegyeitől. Az ideális társadalom fenntartásához nem szabadon gondolkodó (vagy akár viselkedő) egyéniségekre, hanem fegyelmezett, a személyiségük javarésztől megfosztott emberekre van szükség” (Gál 2015: 101)⁸⁶ (Érdemes lenne megvizsgálni, hogy vajon a baloldali utópiákkal szemben álló kritikai ha-

⁸² Ezekben a művekben „a vég sohasem a vég. Az apokaliptikus szöveg a világ végét írja le, de a szövegnek nincs vége, sem a szövegben megjelenített világnak, sem a világnak magának. Szinte minden apokaliptikus prezentációban valami marad a vég után.” (Bergert idézi: Benczik 2015)

⁸³ Talán nem túlzás azt mondani, hogy a disztópiák manapság leginkább a nyugati liberális demokrácia horizontjáról konstruálódnak általában meg (mint totalitárius rendszerek), elfedve/viszonylagossá téve ezzel saját strukturális bűneit.

⁸⁴ Izgalmas kérdés a „távoli jövők” alacsony száma, mely magyarázható többek között „perspektívtávlansággal”, „vízióhiánnyal” vagy azzal, hogy ilyen jellegű pályázatot még nem írtak ki.

⁸⁵ „Hol vannak már az utópisztikus életképek? – kérdezi egy recenzióíró. – A legpozitívabb írás is jó, ha semlegesnek mondható, a többi pedig egyszerűen disztópikus.” (Letya 2015b)

⁸⁶ De idézhetnénk Békést is: „A kiszámított jövő ígéretével szembeszálló, az életből a nem-tervezettet – vagyis a természetet, az emberit és az istenit – száműző utópiát kritizáló antiutópia-irodalom többnyire a jövőtervek embertelenségét és természetellenességét hangsúlyozza, akár matematikai alapon működő állam (Jevgenyij Zamjatin: Mi), akár diktatúra (George Orwell: 1984) vagy a fogyasztói társadalom (Aldous Huxley: Szép új világ), esetleg a totális gépesítés (Kurt Vonnegut: Gépzongora) keretei közé helyezi is a disztópiát.” (Békés 2017)

gyomány (történelmi tapasztalatokra is apellálva) nincs-e erősebben jelen a kortárs SF-ben, mint a jobboldali vagy liberális utópiákkal szembeni.)

9. Erős jelenléttel bírnak a neutrotópiák. Ezzel az új fogalommal azokat a világokat jelölöm, melyek a jövőt nem a tomboló apokalipszis idejének tekintik, és nem is a szabad emberek önkéntes társulásából létrejött testvéri közösségek idejének. A jelenhez mélyebben ragaszkodnak, s a hibái (általában ezeket állítják a középpontba) ellenére elérhetőbb jövőt látnak maguk előtt – se nem elkésérítőt, se nem vágyottat-boldogot.

10. A neoliberalizmusnak, a piacgazdaságnak, a kapitalizmusnak (melyre a háttérből lehet következtetni legtöbbször, hisz direkt gazdasági-filozófiai kérdésekkel nem foglalkozik a magyar SF sem) nincs alternatívája a novellákban. Kritikája, természetesen akad bőven (általában a szegények kontra gazdagok enyhén infantilis szembeállításában jelenik ez meg), ám a képzelet leblokkol, ha egy kapitalizmus utáni/-mentes állapotról van szó.⁸⁷ Mark Fisher popkultúra-kutató Fredric Jamesonnal és Slavoj Žižekkel egyetértve kiemeli, hogy manapság könnyebb elképzelni a világ végét, mint a kapitalizmus végét, s mindezt „kapitalista realizmusnak” nevezi, a hozzá való viszonyt pedig „reflektív impotenciának”. (Fisher 2006: 8)⁸⁸ „Bár a fantasy és SF-világok többségében felfedezhetők antikapitalista elemek – véli egy SF-kutató –, a narratíva mindig igyekszik bekebelezni, lehatárolni őket”. (Hassler-Forest 2017: 379.)

11. A szerzők egy része nem tér ki a geopolitikai aspektusokra, vagy (esetleg) nem is tud a létezésükről. Jellemzően nem a centrum-periféria-félperiféria fogalmi mozgatójait elképzeléseiket. Ha geopolitikában gondolkodnak, akkor viszont a globalizáció elkerülhetetlenségét veszik alapul.⁸⁹ Magyarország sorsa összefonódik Európáéval, függ tőle: közös szétesés vagy együttes tovább élés (például vagy az ütközőzóna szerep) között lehet leginkább választani. (Kivétel is van persze: a keleti nyitás Hegedűsnél és Somogyinál.) A szövegek ugyanakkor erősen Európa-központúak, (a. Európa veszélyeztetett helyzetben van; b. az Európai Egyesült Államok léte kevesebb jelentőséget kap, és akkor sem EU-pozitív), az Európa által (is) kiszigerelt-kiszipolyozott afrikai vagy ázsiai régiók láthatatlanok a számukra továbbra is.

⁸⁷ A konzervatív megközelítés ugyanezen az állásponton van: „Az előzőekben bemutatott néhány előrejelzés közös vonása, hogy a hazai és nemzetközi folklórban a pénzügyi válsággal kapcsolatban elterjedt, és néha a hazai közgazdasági gondolkodás egyes rétegeibe is áttérjedő, a Marxtól átvett szóhasználatlaltal következetesen kapitalizmusnak nevezett piacgazdaság vagy a pénzügyi rendszer teljes összeomlását, mai rendszerében való megszűnését vizionáló forgatókönyv egyikben sem szerepel. A sokak által várt gazdasági és társadalmi világvége tehát elmarad. Ez azonban a gazdaságban ma tapasztalt nehézségek és problémák ellenére igazából jó hír, hiszen a mai gazdasági világrend és intézményrendszer megszűnését semmiképpen nem követné spontán módon egy jobb világrend és intézményrendszer létrejötte. Egy működő rendszer létrehozásához ugyanis sok munkát és gondolkodást igénylő, hosszú fejlődési út vezet, a piacot és a pénzügyi rendszert elutasító tiltakozók pedig eddig még nem álltak elő életképes és koherens alternatívákkal. A világvége elmaradása tehát nem az újjászületés, hanem a káoszba hullás elmaradását jelenti.” (Rózsás 2014)

⁸⁸ Lásd még: „Tudják, hogy a dolgok rosszul állnak, de ezen túl azt is tudják, hogy nem tehetnek erről. De ez a „tudás”, ez a reflexió nem a dolgok egy már létező állapotának passzív észlelése. Ez egy önbeteljesítő jóslat.” (idézi Borbély 2017)

⁸⁹ Így volt ez a XIX. századi hazai SF-fel is: „A geopolitikai helyzet tekintetében meglepően egyezik a szerzők felfogása. A nem túl távoli jövőben (is) játszódó művekben (Jókai, Beksics, Privigyei, Boross) az európai államok elhelyezkedése, jellege nagyjából azonos a 19. századi valósággal (csak Privigyeinél szorítja ki Olaszország a maga területéről a pápai államot; Jókainál Amerika szövetséget köt az orosz nihilista állammal az európai piacok elnyeréséért; Borossnál a roppantul rövidlátó Anglia és Amerika szövetkezik Japánnal és Kínával Európa ellen), ám a történelem ezekben is a globalizáció felé halad: Jókainál a nagy háború után kötött béke egy európai szövetséget (Egyetemes Állam) alakít ki. Tóvölgynél 2200 óta léteznek az európai államok szövetsége, Naszádynál pedig már az államok és népek is megszűntek. (Borossnál csak egy népből való csoport marad fenn.)” (S. Sárdi 2008: 64)

12. A kormányzási formák palettáján nem túl széles a választék: vagy parlamentáris (liberális) demokrácia van, vagy diktatúra, vagy káosz. Esetleg monarchisztikus kormányzás (Hegedüs). A főhatalmat van, ahol egy Világkormány, van, ahol óriásvállalatok gyakorolják.

13. A novellákban kevesebb az úrkolonizáció, úrbeli vándorlás. Baudrillard az imaginárius-tartalék kifogyásával magyarázza az SF ilyen alakulását: „Már nem tudunk elképzelni más univerzumokat; a transzcendens ajándékától is megfosztottak bennünket. A klasszikus sci-fi a terjeszkedő univerzumokról szól: az úr felfedezéséről szóló narratívák mellett kötelezte el magát, amelyekhez a felfedezés és a kolonizáció 19. és 20. századra jellemző, inkább földi formái társultak. Itt azonban nem figyelhető meg semmilyen ok-okozati viszony. Nem csupán azért, mert manapság a földi területeket gyakorlatilag maradéktalanul megismerték, feltérképezték, leltárba vették és benépesítették; a föld a globalizációnak köszönhetően bizonyos értelemben összezsugorodott – nem csupán az árucikkek, hanem az értékek, jelek és modellek kollektív piacává is vált, így az imaginárius mozgástere végleg megszűnt. Nem teljesen emiatt, de a sci-fi felfedezői (technológiai, mentális és kozmikus) univerzuma sem működik már. A két dolog azonban szorosan kapcsolódik egymáshoz, és egyazon általános fejlődési folyamat két aspektusának felelnek meg: az explózió és az expanzió évszázadai után beköszöntött az *implózió időszaka*. Amikor egy rendszer eléri saját határait, önnön telítettségi fokát, elkezd visszafelé fejlődni.” (Baudrillard 2014: 412–413)

14. Az úgynevezett revizionista, birodalmi ábrándok szintén feltűnnek a novellákban. Ezekben a szövegekben Magyarország félperifériás helyzetét maga mögött hagyva a centrumba tör, s imperialista nagyhatalomként biztosít lakóinak a maihoz képest nagyobb anyagi, lelki biztonságot.

15. A szövegek nagy része szekularizált társadalmakat ábrázol: a vallás/metafizika intézményként, funkcióként és attitűdként is minimálisan kap szerepet bennük, a kereszténység még kevesebbet. Egyetlen esetben kap pozitív szerepet (Benedek), egy esetben funkcionális szerepet (Trenka), különben, ha szerepel, a felvilágosodás szellemében szemfényvesztésként, manipulációként, a fennálló rendet legitimáló erőként lepleződik le. Az SF mint a jóléti szorongás médiuma ambivalens viszonyban áll a metafizikával. A felvilágosodás örököséként kihívás a számára, hogy hiperracionális világképében mit tud kezdeni az ember Isten-képmásiségének, szabadságának, a lélek halhatatlanságának eszméjével. A kutatók abban mindenképp egyetértenek, hogy fontos szerepe marad továbbra is az Abszolútumnak, illetve annak hűlt helyének: „A sci-fit az különíti el a fantasytól, hogy előbbiben Isten nem létezik... Másfelől, a sci-fi saját logikai végpontjához közeledve a vallásos gondolatba csap át... A sci-fiben azonban a felsőbb értelem státusza mindig kérdéses; a műfaj nem akarja kimondani a végső választ. Isten személyes (Contact), titokzatos (2001 Úrodüsszeia) baljósan érthetetlen (Frederik Pohl: Átjáró), néha pedig az egyenletekben lakik (Alapítvány). De mindig ott lappang a távolban a világkép egyetlen koherens rendezőelveként”. Hasonlóan látja Rabkin is: „A science fiction gyakran elégíti ki istenteremtési igényünket – nekem úgy tűnik, ez egy olyan vágy, amely világunk adekvát rendezőelvének hiányára reflektál”. (Rabkin 2001)

16. A marginalizált csoportok (például fogyatékosok⁹⁰, romák) nem igen kapnak szerepet e szövegekben: szinte láthatatlanok. A romák például csak Trenkánál szerepelnek mint a legszegényebb csoport, illetve Lőrinczy Judit összeomlani készülő Európájában –

⁹⁰ „A fogyatékoság kategóriája mindig a normalitás kategóriájának negatív tükörképe, a fogyatékoságfogalom ezért eredetében és tartalmában is hűen tükrözi az éppen adott társadalom és csoport életkörülményeit és értékrendjét. Amilyen módon és mértékben eltér az egyes korok és csoportok normalitásesezménye, úgy tér el egymástól a korok és csoportok fogyatékoságfogalma is” (Bánfalvy 2009: 17).

szintén még rosszabb helyzetben: „...a romáktól, akiket néhány év alatt észak-magyarországi, békési és dél-baranyai elzárt falvakba vagy a Budapesti Fekete Zárványba deportáltak”. (Lőrinczy 2013: 32)⁹¹

17. A férfi-női szerepek, a rettegett társadalmi nem kérdéskörét, mai vitáját, az identitáspolitika kérdéseit sem helyezik ki az imaginárius jövőbe a szerzők, alig foglalkoznak vele (a szexualitás társadalmi kontrollját, büntetését csak Varga Bea hozza be témaként) vagyis „a kulturális baloldaliság” címkéjét sem lehet rájuk ragasztani.

18. Ami a technológiához való viszonyt illeti, inkább a techno-pesszimizmus van jelen a történetekben, sem mint az optimizmus, mely szerint idő kérdése, és „meg tudja sze-relni” a bolygót az emberiség. A technológia nem menti meg a Földet, az emberi nemet például a klímakatasztrófától vagy egyéb veszélyektől, de még „a technológia csupán egy eszköz”, csak „jól” kell használni típusú szemlélet sem határozza meg a logikájukat. A technológiát majd minden esetben (kivéve Truxnál, ahol a tét a túlélés) magántulajdonként piaci/profitalapú logika szervezi meg és irányítja. A technológiai szingularitás gondolata, mely amúgy épp a tulajdonlás kérdésére nem reflektál, s így ideológiának tekinthető – legalábbis a magyar vonatkozású szövegekben – kevésbé érinti meg az írókat, az efféle lelkesedésben nem osztoznak: „...hallatlanul érdekes képet mutat a jövőről Ray Kurzweil *A szingularitás küszöbén* című könyve. „Az emberi képességekben – írja a szerző – mélyreható és drámai hirtelenségű változást eredményező szingularitás dátumát 2045-re teszem. Az abban az évben létrehozott nem biológiai intelligencia egymilliárd-szor erősebb lesz, mint az emberiség teljes intelligenciája ma.” Kurzweil szerint a biológia meghaladását, az emberi test átprogramozását a genetika, a nanotechnológia és a robotika egymásba fonódó forradalmi teszik lehetővé. Méghozzá olyan gyorsasággal, melyben az exponenciális növekedés is exponenciálisan növekszik.” (H. Nagy 2017: 90)⁹²

19. Technikai-technológiai újítással, eredetibb ötlettel épp ezért – viszonylag kevésel találkozhatunk (Szuperbúza, T-kommunikáció, pulpilldoc).

20. Az aktuálisnak érzékelt problémák közül leginkább az ökológiai veszélyeket (és az ebből fakadó természeti katasztrófákat), a szegénység-gazdagság egyre látványosabb elválását, az egyenlőtlenségek és jövedelemkülönbségek növekedését (ezt többször térbeli szegregációval⁹³ is érzékeltetik) valamint az erőforrásokért való versengést és a munkanélküliséget⁹⁴ mutatják fel az írók, de akad, aki a hálózati sérülékenységet vagy a menekültkérdést is tematizálja.

21. Amit Csicsery-Ronay fenségesnek nevez az SF-ben, kevésbé jelenik meg a szövegekben, a groteszk, szatirikus ábrázolás valamivel inkább, de ez sem jellemző igazán. (ifj. Csicsery-Ronay 2008: 5–7.)

⁹¹ A romák viszonylag ritkán tűnnek fel más nemzetek SF-jeiben is (Domokos 2016). Fontos megemlíteni, hogy Szélesi Sándor egy évvel a vizsgált anyag után megjelent kisregényében, a Pokolhurokban már kifejezetten rájuk fókuszál: olyan elrettentő jövőbeli világot vizionálva, melyben a cigányságot egészében igyekeznek biológiai fegyverekkel kiirtani. Szélesi Sándor (2016): Pokolhurok. Budapest: Pergamon

⁹² Azért nem egyöntetűen lelkesedik mindenki Kurzweilért, lásd: Novak 2017. Ray Kurzweil Is Talking Bullshit Again. In: paleofuture.com <https://paleofuture.gizmodo.com/ray-kurzweil-is-talking-bullshit-again-1784232521>

⁹³ A szolidaritás csökkenéséhez és az egyenlőtlenségek növekvő elfogadásához vezető strukturális és mentálisbeli változások egyike ez is. (Takács 2015: 5)

⁹⁴ A munkanélküliség csak egy esetben (Csejknél) kapcsolódik a futurológusok kedvenc témájához, a robotizációs himnuszokhoz és aggodalmakhoz. E kérdés végig gondolását lásd például Artnernél: „A profitérdek ugyanis csak olyan technológia bevezetését engedi a tőkésék számára, amely kevesebbe kerül, mint amennyi az élőmunka, amennyit feleslegessé tesz... A technika jótéteményének hatását tehát profitszempontra korlátozza, megőrökítve a munkagyötrelmet...” (Artnér 2018: 73.)

22. Az elbeszélések jó részére illik a nemzetközi SF-ben használt, ám még sem túl találó mundane-SF címke. A mundane-sci-fi tipikusan a Földön és/vagy a Naprendszer keretein belül marad, ezek és az ember jövőjével foglalkozik – legyen az pozitív vagy éppen negatív. A mundane sok klasszikus sci-fi toposztól elfordul: a csillagközi utazás minden formájától, az intelligens idegen léteztől, az alternatív és párhuzamos világoktól, az időutazástól, a teleportációtól. Ugyanakkor a robotika, a virtuális valóságok, géntechnológia, nanotechnológia, transzhumanizmus belefér, amíg az előbb említett toposzok nem kerülnek melléjük. Visszatérő jelzői, körülírásai: „evilági”, „földhözragadt”, „a legvalószínűbb jövőkép” „ez a Föld az örökségünk, felelőséggel tartozunk érte, mert nincs több” (Ryman 2013). (Érdekes, hogy a cyberpunk, illetve poszt-cyberpunk nyomokban is alig fedezhető fel: Novák novelláján kívül.)

23. Ha szem előtt tartjuk Fonyódi Tibor gondolatát miszerint „jó novellát írni sokkal nagyobb írói teljesítmény, mint bármilyen közepes regényt” (Pintér 2017), elmondható, hogy eme három év novellái között vannak egészen kiváló, megrázó, eredeti, nehezen felejtendő vagy éppen szívderítő műalkotások⁹⁵, a legtöbb esetben azonban inkább csak ismertebb SF-toposzokat és a popkultúra kliséit variálják, ismétlik.⁹⁶

+1. A szövegekben⁹⁷ izgalmak mellett kevés „nyelvi változást” felmutató retorikai alakzat található, mint ahogy a rekreációs tevékenységek (sport, étkezés) új fajtái is alig, de azért, mindenki megnyugodhat, hisz a kávéfétis öröknek bizonyul – akár pótkávé akár intravénás kávé formájában.

Összegzés

Örkénytől tudjuk⁹⁸, hogy magyarok élnek a Holdon, „akik már jól alkalmazkodtak a nagy hőmérsékleti ingadozásokhoz és más helyi adottságokhoz. Megedződtek a hideg ellen, és persze hóállóak is, továbbá levegő híján – mert az a Holdon nincs – zacskóból vesznek lélegzetet, melyben még a hazuról hozott levegőt tartogatják”; valamint azt is, hogy „azonkívül, hogy magyarok, nem foglalkoznak semmivel, mert ez teljesen igénybe veszi az idejüket.” A szatirikus nemzeti önkép és öndiagnózis része a nemzetkarakterológiai, kulturális hagyományainknak (jellemzőbben talán a modernizáció-elmélethez kapcsolható), de az elbeszélések alapján, úgy tűnik, a veszélyt sejtő, nyugtalanabb időszakokban kevésbé aktivizálódik. Optimizmusért forduljunk addig Erdély Miklóshoz: „Bátorkodni kell akár a legirrealisabb, legmegvalósíthatatlanabb alternatívát javasolni. Ezekről a vál-

⁹⁵ „A magyar SF-et – ugyanúgy, ahogy a teljes magyar irodalmat – mindig egy különös kettősség jellemezte. Egyszerre volt elmaradva a Nyugati „trendektől”, és mindeközben mégis tűntek fel olyan írások, melyek megállták a helyüket a külföldi művekkel szemben, sőt, előfordult, hogy bizonyos aspektusukban túl is léptek rajtuk.” (Takács 2009). Elismerően nyilatkozik a kortárs magyar SF-ről ezen belül az Ad Astra-kötetéről: Szabó 2014; Letya 2015a. Kevésbé elismerően: Anonymus 2014.; Pomsár 2015. Az utóbbi öt év terméséből készült válogatást pedig lásd itt: Domokos 2019a

⁹⁶ Hogy mik számítanak a popkultúra alapalkotásai vagy éppen kliséi közé, persze további töprengést igényel. Ha csak a tömegfilmeket vesszük íme néhány 2013-as film: Her-2013, The Last Days on Mars -2013, The Hunger Games: Catching Fire – 2013; Végjáték – 2013; Thor: The Dark World; Gravitáció . 2013; Riddick – 2013; Elysium- 2013; Világvége – paródia, 2013; Tűzgyűrű – 2013; Z-világháború – 2013; Itt a vége – vígjáték, 2013; A Föld után – 2013; Vasember 3. – 2013; Oblivion – 2013, A burok – 2013; Dark Skies – 2013; Sorozatok: Sötét árva – elkezdődik, Éghasadás . 3. évad; Fekete tükör 3. évad; H+ -3. évad; A többit lásd: <https://www.imdb.com/list/ls000097419/> ; Németh Attila fordított irányú hatásban is bizakodik: „Tehetséges fiatal filmeseink remélhetőleg hamarosan felfedezik a magyar tudományos-fantasztikus irodalomban rejlő lehetőségeket, és néhány év múlva már a mi szuperprodukcióink töltik meg az amerikai mozikat nézőkkel. Hogy ez maga is fantasztikum? Miért lenne az?” (Németh 2009).

⁹⁷ Persze egy szövegen nem lehet számon kérni, hogy mi nincs benne. Ezért ez nem is számonkérés.

⁹⁸ Örkény István: Visszatért a földre a magyar holdrakéta. In: Örkény István: Válogatott egyperces novellák. Bp.: Helikon, pp. 59–61.

tozatokról el kell tudni képzelnie, hogy megvalósíthatók. A csekély valószínűséggel megvalósítható, de nagy előnyökkel kecsegtető eshetőségeket ugyanúgy számba kell vennie, mint a nagy valószínűséggel keresztülvihető, de kis előnyt biztosító eshetőségeket.” (idézi Hites 2009: 501)

Irodalom

- Anonymus (2014): *Csodára van szükségünk*. In: vasarnapihirek.hu [online] <URL: https://www.vasarnapihirek.hu/izles/c sodara_van_szuksegunk [2019. 12. 1.]
- Artner Annamária (2018): *Marx 200: Marx öröksége, a munka helyzete és a felzárkózás lehetősége a globális kapitalizmusban*. Budapest: Eszmélet Alapítvány.
- Baker, Brian (2014): *Reader's Guide to Essential Criticism: Science Fiction*. London – New York: Palgrave-Macmillan.
- Bánfalvy Csaba (2009): Gyógypedagógiai szociológia. In: Konczi György (szerk.): *Fogyatékoságtudományi Tanulmányok VIII. : A háttérismeretek és a szemléletformálás szövegei*. Bp.: ELTE – BGGYK pp. 6–82.
- Bari Máriusz (2012): *Damage report: gyakorlóterep jelen és jövő között*. Budapest: Mangafan Kiadó.
- Baudrillard, Jean (2014): Szimulákrum és sci-fi. *Filológiai Közlöny*, 60(4), 411–415.
- Békés Márton (2017): *Szép új világvége*. In: *latoszogblog.hu* [online] <URL: https://latoszogblog.hu/blog/szep_uj_vilagvege [2019. 12. 10.]
- Benczik Vera (2015): A város romjai : New York (poszt)apokaliptikus láttelepe 9/11 után. *Új Apertura*. tavasz–nyár. [online] <URL: <http://uj.apertura.hu/2015/tavasznyar/benczik-a-varos-romjai-new-york-posztapokaliptikus-lattelepe-911-utan/>; [2019. 12. 1.]
- Böröcz József (2014): Magyarország az Európai Unióban: Az örök „felzárkózó”. *Fordulat*, 6(21), 88–100.
- Böröcz József (2018): *Az EU és a világ : Kritikai elemzés*. Pozsony: Kalligram.
- Böszörményi Gyula (2014): *Angyalok tolják a mennyei jazzt*. In: *librarius.hu*. [online] <URL: <https://librarius.hu/2014/11/06/sci-fi-angyalok-toljak-a-mennyei-jazzt/> [2019. 12. 01.]
- Csicsery-Ronai István Jr. (2002): Dis-Imagined Communities: Science Fiction and the Future of Nations. In: Gordon, Joan – Hollinger, Veronica (szerk.): *Edging into the Future: Science Fiction and Contemporary Cultural Transformation*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, pp. 217–250.
- Csicsery-Ronay István Jr. (2008): *The Seven Beauties of Science Fiction*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press.
- Czeglédi András (2013): Ukrónia és vidéke. *2000*, 25(11), 19–27.
- Domokos Áron (2016): Népek, népcsoportok, közösségek reprezentációja a kortárs magyar sci-fiben. [absztrakt] In: Kovács Zoltán (szerk.) „Húzd rá cigány!” : *Roma reprezentációk a művészetben*. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, p. 17.
- Domokos Áron (2019a): A science-fiction mint oktatási eszköz. In: Tóth Sándor Attila – Pogány Csilla (szerk.): *Danubius Noster* (különszám). Baja: Eötvös József Főiskola, pp. 33–47.
- Domokos Áron (2019b): Világgyár: SF-világok építése és rekonstruálása irodalomórán. *Anyanyelvi Kultúraközvetítés*, 2(2), 58–96. DOI: [10.33569/akk.2390](https://doi.org/10.33569/akk.2390)
- Éber Márk Áron (2019): Osztályszerkezet Magyarországon globális perspektívából. *Fordulat*, (26), 76–114.
- Erdei Lilla (2019): Horror a disztópiában, disztópia a horrorban, avagy zsendül a magyar ugar? *Korunk*, 30(2), 38–48.
- Farkas Attila Márton (2011): Szittyá nacionalizmus vs. birodalmi progresszivismus. *Rep-lika*, (75) 169–199.

- Farkas Attila Márton (2017): *A világosság a sötétségben fénylik*. In: konyvesblog.hu [online] <URL: [https://konyves.blog.hu/2017/07/10/a_vilagosság_a_sotetsegben_fenylik; [2019. 12. 1.]
- Fisher, Mark (2009): *Capitalist realism: Is There No Alternative?* London: Zeroo Books.
- Fisher, Mark (2017): *Reflexív impotencia, immobilizáció és liberális kommunizmus*. In: aszem.hu [online] <URL: [http://aszem.info/2017/07/mark-fisher-reflexiv-impotencia-immobilizacio-es-liberalis-kommunizmus/; [2019. 11. 25.]
- Gál Andrea (2015): Útban Utópia felé: államelméletek fikcionalizálása. *Korunk*, 26(2), 98–104.
- Gombos Péter (2009): *Utópiák és disztópiák a magyar irodalomban, különös tekintettel a gyermekirodalom antiutópiáira*. [disszertáció] Pécs: BTK Irodalomtudományi Iskola
- Gunn, James E. (2002): *The Road to Science Fiction*. Lanham: Scarecrow Press
- Hassler-Forest, Dan (2017): The Politics of World Building: Heteroglossia in Janelle Monáe's Afrofuturist WondaLand. In: Boni, Marta (szerk.): *World Building: Transmedia, Fans, Industries*. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 377–391.
- Hites Sándor (2009): Ki látta jönni? A gazdasági előrejelzés kultúranropológiájáról válság idején. *Helikon*, 55(4), 501–516.
- Iványi Márton Pál (2017): *A digitális média társadalmi erőterének politikai gazdaságtani és geopolitikai szerkezete, ideológiai következményei és szabad tartományai*. [disszertáció] Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskola
- Kánai András (2017a): *Holnap történt : Öt sci-fi téma, amely valósággá válhat*. Bp.: HVG-könyvek.
- Kánai András (2017b): *Veres Attila: Odakint sötétebb*. In: sfmag.hu [online] <URL: [http://sfmag.hu/2017/06/27/veres-attila-odakint-sotetebb/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_sci-fi_201908 [2019. 08. 31.]
- Kiss Endre (2001): Magyarország haladási irányai a globális tudástársadalom korában. In: Beszteri Béla és Gergő Zsuzsanna (szerk.) *Magyarország nemzeti stratégiája 2020-ig*. Veszprém: Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Területi Bizottság, pp. 237–253.
- Kuczka Péter (1986): Lehetséges és lehetetlen világok, részletek a sci-fi regényéből. *Kincskereső*, 13(2), 40–44.
- Leonhard, Gerd (2017): *A jövő már itt van, de legtöbben még nem vették észre*. In: portfolio.hu [online] <URL: [https://www.portfolio.hu/uzlet/20171023/a-jovo-mar-itt-van-de-legtobben-meg-nem-vettek-eszre-265901; [2019. 11. 12.]
- Letya (2015a): *Falak mögött a világ*. In: letya.hu [online] <URL: http://www.letya.hu/-2015/06/falak-mogott-a-vilag/ [2019. december 01.]
- Letya (2015b.): *2045 – Harminc év múlva*. In: kritizator.hu [online] <URL: https://akritizator.blog.hu/2015/10/20/2045_918 [2019. 12. 11.]
- Lundwall, J. Samuel (1978): *Holnap történt*. (Metagalaktika 7.) Budapest: Kozmosz.
- McCalmont, Jonathan (2013): *Egy állam szemével : Miért kezdünk a stratégiai játékoktól úgy gondolkodni és viselkedni, mint egy brutális pszichopata?* In: wetiko.hu; [online] <URL: http://wetiko.hu/003.html#EgyAllamSzemevel [2019. 12. 5.]
- Nagy Péter, H. (2017): A jövő megírva? Kis futurologiai körkép. *Opus*, 9(3), 89–92.
- Németh Attila (2009): *Mondjam vagy mutassam? A magyar SF-irodalom és a film*. In: Filmvilág, 2019/10. [online] <URL: http://filmvilag.hu/xista_frame.php?cikk_id=9873 [2019. 10. 28.]
- Pintér Bence szerk. (2017): *A magyar fantasztikum helyzete*. Budapest: Mandiner.

- Pintér Károly (2012): Álmodok a gettóból: A science fiction rövid műfaj története. *Magyar Narancs*, 2012/39. [online] <URL: <https://m.magyararancs.hu/konyv/almok-a-gettobol-81826> [2019. 08. 31.]
- Pomsár Péter (2015): *2045 – Harminc év múlva – Kortárs magyar SF antológia*. In: *kultnaplo.blogspot.com* [online] <URL: [<https://kultnaplo.blogspot.com/2015/07/2045-harminc-ev-mulva-kortars-magyar-sf.html>]; utolsó hozzáférés: 2019. augusztus 31.]
- Rabkin, Eric S. (2001): *Eldönthetetlen és oxymoronizmus*. In: Prae honlapja, [online] <URL: <http://magyar-irodalom.elte.hu/prae/pr/200106/04.html> [2020. 04. 23.]
- Réti Zsófia 2017. Walt Disney China Miéville műhelyében. In: *Alföld*, 2017/8. sz.
- Rieder, John, O. (2015): *Meghatározzuk-e az SF-et vagy sem? Műfajelmélet, SF és történelem*. In: Apertúra [online] 2015. tavasz–nyár. <URL: [<http://uj.apertura.hu/2015/tavasz-nyar/rieder-meghatarozzuk-e-az-sf-et-vagy-sem-mufajelmélet-sf-es-tortenelem>] [2019. 12. 12.]
- Roberts, Adam (2006): *Science Fiction*. London: Routledge.
- Rosenfeld, Gavril, D. (2007): Miért kérdés, hogy „mi lett volna, ha?”. Elmélkedések az alternatív történetírás szerepéről. *Aetas*, 23(1), 147–160.
- Rózsás Tamás (2014): Sokk hullámok: a világ átalakulásának előterében. *Polgári Szemle*, 10(1–2.)
- Ryman, Geoff et. al. (2014): *The Mundane Manifesto*. In: *sfgencis.com* [online] <URL: <https://sfgencis.wordpress.com/2013/07/04/geoff-ryman-et-al-the-mundane-manifesto/> [2019. 12. 1.]
- Sagan, Carl (2001): Magánvélemény a tudományos-fantasztikus irodalomról. In: Sagan, Carl 2001. *Broca agya*. Budapest: Akkord.
- Sárdi Margit, S. (1994a): *A tudományos-fantasztikus irodalom tematikája*. In: MASFITT [online] <URL: <https://sites.google.com/site/scifitort/tanulmanyok/s-sardi-margit-a-tudomanyos-fantasztikus-irodalom-tematikaja> [2019. augusztus 31.]
- Sárdi Margit, S. (1994b): *A magyar sci-fi főbb jellegzetességei 1970–1990 között*. In: MASFITT [online] <URL: <https://mobile.sites.google.com/site/scifitort/sci-fi/magyar-sf-toertenet/a-magyar-sci-fi-fobb-jellegzetessegei-1970-1990-koezoett> [2019. 12. 1.]
- Sárdi Margit, S. (2008): Sci-fi regényeink utópisztikus társadalomképei, 1870–1914. *Múltunk*, 53(4), 61–72.
- Sárdi Margit, S. (2011): *Magyarország- és Budapest-jövőképek a két világháború között*. In: MASFITT [online] <URL: <https://mobile.sites.google.com/site/scifitort/tanulmanyok/magyarorszag-es-budapest-joevokepek-a-ke-t-vilaghaboru-koezoett> [2019. 12. 1.]
- Sárdi Margit, S. (2012): *A jövő társadalom képe a magyar SF-irodalomban, 1945–1970*. In: MASFITT [online] <URL: <https://mobile.sites.google.com/site/scifitort/sci-fi/magyar-sf-toertenet/s-sardi-margit-a-joevendo-tarsadalom-kepe-a-magyar-sf-irodalomban-1945-1970> [2019. 12. 9.]
- Sárdi Margit 2013. Műfaj-e a sci-fi? In: *Szépirodalmi figyelő*, 12. évf. 1. sz. 28–36.
- Sobchack, Vivian, S. (2015): *Mittudományos fantasztikum? Egy műfaj hanyatlása a technológiai varázslat korában*. In: Apertúra, [online] 2015. tavasz–nyár. <URL: [<http://uj.apertura.hu/2015/tavasz-nyar/sobchack-mittudomanyos-fantasztikum-egy-mufaj-hanyatlasa-a-technologiai-varazslat-koraban>] [2019. 12. 1.]
- Suvin, Darko (1972): A science-fiction műfaj poétikája. *Helikon*, 18(1), 43–54.
- Suvin, Darko (1977): Science Fiction and the Novum. In: Suvin, Darko: *Defined by a Hollow: Essays on Utopia, Science Fiction and Political Epistemology*. Bern: Peter Lang EG.
- Szabó Dominik (2014): *Falak mögött a világ – SF-antológia*. In: *ekultura.hu* [online] <URL: <http://ekultura.hu/2014/07/05/falak-mogott-a-vilag-sf-antologia> [2019. 12. 1.]

- Szabó Sándor 2002 (2009). *A korona hatalma és a nemzeti science-fiction*. In: szabosandor.blog.hu, [online] <URL: https://szabosandor.blog.hu/2009/10/04/a_korona_hatalma_es_a_nemzeti_science_fiction [2019. 12. 1.]
- Szedlák Ádám Zoltán (2014): *Miért ne lehetne valóság a sci-fiből*. In: vs.hu [online] <URL: <https://vs.hu/magazin/osszes/miert-ne-lehetne-valosag-a-sci-fibol-0929#!s0> [2019. 12. 1.]
- Szélesi Sándor (2018): A magyar sci-fi útja. *Várad*, 17(5), 87–93.
- Szelle Ákos (2018): 2018 legjobb sci-fi és fantasy-novellái napjaink problémáiról mesélnek. In: roboraptor.hu [online] <URL: <https://roboraptor.24.hu/2018/06/14/2018-legjobb-sci-fi-es-fantasy-novellai-napjaink-problemairol-meselnek-jonathan-strahan-az-ev-legjobb-science-fiction-es-fantasy-novellai-2018-konyvkritika/> [2019. december 1.]
- Takács Erzsébet (2015): Szingularitás és szolidaritás. Az egyenlőség és az együttműködés lehetőségei az individualizálódott társadalmakban. *Esély*, 26(6), 3–28.
- Takács Gábor (2009): *A magyar cyberpunk*. In: fictionkult.hu [online] <URL: <http://fictionkult.hu/cikk/a-magyar-cyberpunk-302> [2019. 10. 29.]
- Tillmann J. A. (2020): A jövő történetei. In: *Magyar Narancs* 2020/3. [online] <URL: [\https://magyarnarancs.hu/publicisztika/a-jovo-tortenetei-126084 [2020. február 19.]
- Tütő László (2009): Tőke, vagy amit nem akartok – Mészáros István: A tőkén túl I. *Eszmélet*, 21(81), 151.
- Tütő László (2015): „Söpörjük el az elmúlt 25 évet!” *Eszmélet*, 27(106), 192–204.
- Veres Miklós (2013): A képzelet derült játéka: A dualizmus válságjelenségei az utópisztikus és tudományos-fantasztikus irodalomban. *Holmi*, 25(1), 67–82.
- Veres Miklós (2014): Káosztól a földi paradicsomig. Az anarchizmus recepciója a dualizmus kori utópisztikus és tudományos-fantasztikus irodalomban. *Valóság*, 57(2), 82–92.
- Wallerstein, Immanuel (2010): *Bevezetés a világrendszer-elméletbe*. Budapest: L'Harmattan, Fordította: Koltai Mihály Bence.
- Wolfe, Gary K. (2011): Theorizing Science Fiction: The Question of Terminology. In: Andy Sawyer – Peter Wright (szerk.): *Teaching Science Fiction*. New York: Palgrave-Macmillan,
- Zelei Dávid (2015): A függetlenség mámorától a függőség-elméletekig. Önpercepciók, jövőképek, fejlődési utak a 19–20. századi Latin-Amerikában. *Eszmélet*, 27(105), 115–140.

SUMMARY

Post-apocalypses, Imperial Dreams, and Neutrotopies. Visions of Hungary's Future in Contemporary Science-Fiction Short Stories

There have been umpteen endeavours to define science fiction. Similarly, a number of slogans have been used to characterize the genre. According to one of them, science fiction is "today's warning for tomorrow". As a matter of fact, science fiction is in a state of flux, and it is "made by the interactions of various claims and practices by writers, producers, distributors, marketers, readers, fans, critics and other discursive agents" (Marc Bould-Sheryll Vint, cited by Rieder 2017). Nevertheless, it needs to be pointed out that the ominous reading of the slogan quoted above can still adequately describe almost all subgenres. The present paper takes a closer look at contemporary Hungarian short stories written in the science fiction tradition. More specifically, pieces published in 2013, 2014 and 2015 in the periodicals "Galaktika Magazin" and "Új Galaxis Magazin" as well as in the "Ad Astra" anthologies will be examined. The aim of the study will be not only to present the

various visions of the future of Hungary that we can encounter in the short stories in question, but a preliminary classification of the main similarities and differences of these visions will also suggest that some tendencies concerning contemporary social imagination can be established on the basis of the works under scrutiny.

Keywords: science-fiction • future-vision • Hungary • (post)apocalypse • neutrotopia

